

2576

491.99-5

7-23

2010

S U P P U G U S

373

[illegible]

Արդի Հայերէնի

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԿԱՐԳԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՀԻՄՆԱԲԱՐՈՒՄ ԶԱՄԱՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

(11,000 երրորդ օրինակ)

U 7 P U S U U P P 8

UUFUS TUBP

ՀԵՐՐՈՂԱԿԱՆ
ԵՄԵՐՈՒԹՅՈՒՆ
ԲԱՆԿ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԴՐՈՆԱԿԱՆ ԳԱՐԶՈՒԹՅՈՒՆ
ԳԵՐՈՒՄՆԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՐԳԻՆ ԿԱՆԵՐԱՅՈՒՄԱՆ

4. MOLTO

subsequently, the frequency of

Արքայի Հովանի Հաստիքի . թիւ 14

1955

491.99-5

7-93

4րդ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԴԱԻԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

431.99-5
7-23

Տ Ա Ր Ր Ա Կ Ա Ն

Ք Ե Ր Ա Կ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Արդի Հայերէնի

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԿԱՐԳԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
(44,000 եւրոյ օրինակ)

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ
ՍՄԲԱՏ ԴԱԻԹԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԳՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՐԴԷՆ ՎԱԵՐԱՑՈՒԱԾ

Կ, ՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Վ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ
Սուրբան Համալ ձայսկի, թիւ 14

1899

312.41- 4.2

264038

Տարրական Քերականութիւնն ահա հինգերորդ անգամ թպագրելով՝ 44,000 երորդ օրինակը լոյս ընծայելու բաղդն ունիմ։ Այս պատճառով թիւին՝ չեմ կարծեւ որ հասած ըլլայ մեր մէջ ո՛ր եւ է Քերականութիւն։ Ահա՛ ամենէն պերճախօս, ամենէն փայլուն ապացոյցը՝

10. Անհամեմատ առաւելութեան զոր կ'ընծայէ այս գրքին գերընթիր ու իսկապէս դիւրընթել մեծոք։

20. Կարեւորութեան որ կը տրուի, այս գրքին հրատարակութենէն ի վեր, Ազգային Դպրոցներու մէջ աշխարհաբար լեզուն աւելի խնամով ու նախամեծար կերպով ուսուցանելու նոր սերունդին։

Եւ իրաւամբ, ո՛ր եւ է ուսում ու առուես ա՛յնքան կը սիրուի, կը ծաւալի եւ կը նպաստէ հանրութեան օգտին, որքան դիւրամատոյց եւ շահեկան կերպով աւանդուի։

Ուրեմն Տարրական Քերականութիւնը իր ազնիւ նպատակին ծառայած է արդիւնաւորապէս՝ Հայ լեզուն սիրելի ընելով Հայ մանուկներուն, եւ ա՛յն համեմատութեամբ որով հրապարակ կ'ելլեն նորագոյն թպագրութիւնները՝ զլելով գերազանցելով նմանօրինակ ամէն Քերականութիւններ որոնք իրմէ առաջ եւ իրմէ վերջը լոյս տեսան։

Ահա գերազանցութեան երկու կէտ որ Ազգին լրութեան համար գոհացուցիչ եւ մեզի համար ուրախառիթ է։

Ս. Դ.

Կ, Պոլիս, 1 Յունիս 1899

2001

1220005

14380-

3880

49

ՏԱՐՐԱԿԱՆ

ՔԵՐԱԿԱՆ ՈՒԹԻՒՒՆ

ԱՐԴԻ ՀԱՅԵՐԷՆԻ

ՆԱԽԱԳԻՏԵԼԻՔ

1. Մեր խօսած կամ գրած լեզուն կը կազմուի բառերէ։

2. Բառերով կը բացատրենք մեր գաղափարներն ու զգացումները։

3. Բառերը կը կազմուին վանկերէ և վանկերը՝ սառներէ։

4. Վանկ կը կոչուին մէկ կամ մէկ քանի տառեր որ մէկ անգամէն կը հնչուին։

5. Տառ կամ զիր կը կոչուին այբուբենի 38 նշանները կամ ձեւերը։

6. Երկու տեսակ գիր կայ. Չայնաւոր եւ Բաղաձայն։

7. Չայնաւոր են, ա, ե, է, ը, ի, ո, ռ, օ որ կրնան արտասանուիլ առանձին։

8. Բաղաձայն են. բ, գ, դ, զ, ք, ժ, յ, խ, ծ, կ, հ, ճ, ղ, ճ, մ, յ, ն, շ, չ, պ, ջ, ռ, ս, վ, զ, փ, ֆ, ք։

Ասոնք ձայնաւորներուն հետ կրնան հնչուիլ։

ՀՐԱՆՍԻՔ 1. — Դասասուն հասուած մը ցոյց կուտայ ընթերցանութեան գիրքէն եւ առակներէն նոյն հասուածին բառերն ուղղահայեաց սիւնակի մէջ կ'օրինակեն, վանկերը զատելով։

9. Երբ քանի մը բառեր ամբողջ իմաստ տան, կը կազմեն խօսք:

10. Հայերէն լեզուին բառերը տասը կարգ են.

Անուն կամ Գոյական, Յօդ, Ածական, Դերանուն, Բայ, Դերբայ, Մակբայ, Նախադրութիւն, Շաղկապ, Չայնարկութիւն:

11. Այս տասը կարգ բառերը կը կոչուին Խօսքի մասերը:

12. Քերականութիւնը կը սորվեցնէ որոշել խօսքին մասերը, ճանչնալ անոնց յաւկութիւնը, փոփոխումները, իրարու հետ ունեցած յարաբերութիւնները, եւայլն:

ԿԵՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

13. Կէսադրութիւնն է զատել խօսքին անդամները կամ մասերը՝ այլ եւ այլ նշաններով որոնց պէտք է ուշ դնել գրութեան մէջ:

14. Այս նշաններն են. Ստորակէս (,), Միջակէս (.), Բուր ('), Վերջակէս (:), Շեշտ ('), Պարոյկ (°), Երկար ('), Կախում (...), Գիծ (—), Չակերտ («»), Փակագիծ (()), Ապարարց ('), Ենթադրեալ (-):

Ծանօթ. — Դասատուն ընթերցանութեան միջոցին օրինակներով կը բացատրէ այս նշաններուն գործածութիւնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ. 2. — Գտնել տասը հաս ձիւղանկ բառ, տասը երկաթանկ բառ, տասը եռաթանկ, եւայլն: Ապա անոնց վանկերը զետեղել ուղղաձիգ գիծով:

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԱՆՈՒՆ ԿԱՄ ԳՈՅԱԿԱՆ

15. Մարդ, անասուն եւ առարկայ ցուցնող բառերը կը կոչուին Անուն կամ Գոյական:

Ինչպէս. Պողոս, ձի, գիրք:

Գիտելիք. — Կան անուններ որոնք մոքով միայն կը հասկցուին: Ինչպէս Սեր, խելք, ջանք, ցաւ, եւայլն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ. 3. — Որոշեցէք մարդ (անձ) անասուն (կենդանի) եւ առարկայ (իր) ցուցնող բառերը եւ զանազան սիւնակներու մէջ գրեցէք:

Հնկոյզ, խղունջ, մշակ, աղամանդ, Աղամ, բարձ, ականջ, դատաւոր, Կայէն, հովանոց, կաքաւ, մարգագետին, արեւ, Գրիգոր, եղ, սեւամորթ, ճպուռ, տախտակ, կեռաս, Պոլեցի, գիրք, էշ, ստամոքս, ընկեր, դաշտ, տաշտ, Բեռիման, կնքահայր, չաքար, կէտ, մտեղ, նաւ, ուղտ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ. 4. — Որոշեցէք տեսակի կամ նիւթական բաներ, եւ անտեսակի կամ մշաւոր բաներ ցուցնող անուններ:

Գրիչ, թռչուն, հոգի, խաչ, պատկեր, հրեշտակ, արօր, Աստուած, սեղան, ապրուստ, աքաղաղ, եռանդ, մարդ, բաժակ, սէր, աշխոյժ, ալիւր, կաքաւ, կաղամբ, պատիւ, միտք, գրամ, աշխատանք, կացին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ. 5. — Գտնել հինգ անձի՝ հինգ կենդանիի եւ հինգ առարկայի անուն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ. 6. — Գտնել տասը հաս տեսակի (նիւթական, քանձաւանդ) եւ տասը անտեսակի (մշաւոր, վերացեալ) առարկայի անուններ:

ՀԱՍԱՐԱԿ ԱՆՈՒՆ, ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆ

16. Անունն երկու տեսակ է. Հասարակ և Թատկ:

17. Հասարակ անունը կրնայ յարմարիլ տեսակի մը ամէն անհատին, ինչպէս. Մարդ, ձի, ֆար:

18. Թատկ անունը տեսակի մը մէկ անհատին կրնայ ըսուիլ, ինչպէս. Աղաւ, Եւա, Եղիպսոս:

Գիտելիք Ա. — Մարդերու, քաղաքներու, գեղերու, գետերու, երկիրներու, ծովերու անունները յատուկ անուն են:

Գիտելիք Բ. — Թատուկ անունները գլխադրով կը սկսին:

ՀՐԱՀԱՆԳ Գ. — Թատուկ եւ հասարակ անունները զատ զատ սինականերու մէջ գրեցէք:

Եկեղեցի, ձի, Մարիամ, գետ, տուն, Յակոբ, տղայ, վառեակ, Տրապիզոն, Ժամկոչ, եղբայր, պարտէզ, Երուսաղէմ, քուտակ, ցորեն, Ժամացոյց, հովանոց, էջմիածին, ծառ, թռչուն, սենեակ, օդ, անտառ, Յիսուս, Բեթղէհէմ, Օշական, Եփրատ, վագր, մարմարին, սոխ, գարի, Յարեթ, արեթ, Անակ, սանդուխ, Սանդուխտ, Մարմարա, Պրուսա:

ՀՐԱՀԱՆԳ Ը. — Առակները բոլ գրէ երեք յատուկ անուն ուր ցուցնէ

Մարդ, կին, քաղաք, գեղ, գետ, լեռ, ագգ, թագաւոր, մարգարէ, սուրբ:

ՀՐԱՀԱՆԳ Թ. — Առակները բոլ գրէ երեք յատուկ անուն.

Գաւառի, թաղի, փողոցի, վանքի, եկեղեցականի, վաճառականի, վարժապետի, տօնի:

Թ Ի Ի

19. Թիւը երկուք է. Եզակի և Յոփնակի:

20. Անունն Եզակի է երբ մէկ անձ, մէկ անասուն, մէկ իր միայն կը ցուցնէ:

Ինչպէս՝ Հայր, գիրք, արքուն:

21. Անունն Յոփնակի է երբ շատ անձ, շատ անասուն, շատ իր կը ցուցնէ:

Ինչպէս՝ Հայրեր, գիրքեր, արքուններ:

22. Եզակի անունն Յոփնակի ընելու համար պէտք է ծայրը եր կամ ներ աւելցնենք:

ԵՐ աւելցնելու է, եթէ անունը միապալանկ է:

ՆԵՐ աւելցնելու է, եթէ անունը բազմապալանկ է:

Գիտ. Ա. — Քանի մը միապալանկ բառեր կան որոնք ի բնէն ունենալով իրենց ծայրը, սովորութիւն եղած է յոփնակի մէջ այս ն գիրը դնել. Աստուք են. եզ՝ եզներ, շեռ՝ շեռներ, քեռ՝ քեռներ, հարս՝ հարսներ, մաս՝ մասներ, եւայլն:

Գիտ. Բ. — Յ ով վերջացող բազմապալանկ անուններուն յ տառը կը ջնջուի յոփնակի մէջ. ինչպէս՝ Բահանայ՝ Բահանաներ:

ՀՐԱՀԱՆԳ 10. — Հետեւեալ անունները յոփնակի ըրէք:

Հաց, կերակուր, դպրոց, թագաւոր, զինուոր, բանակ, հիւանդ, բժիշկ, դեղ, սպասաւոր, ծառայ, աղախին, ներ, քոյր, աներ, հորաքոյր, մատնոց, ասեղ, կար, գերեզման, մահ, տրտմութիւն, ուրախութիւն, ցաւ, ախտ, հասակ:

ՀՐԱՀԱՆԳ 11. — Եզակիներն յոփնակի ըրէք, յոփնակիներն եզակի:

Մայրեր, պարտէզ, այգի, ձիեր, եզներ, գոմէշ, էշեր, ցուլեր, տեսարակ, գիրքեր, մանուկ, նեղութիւն, ամիս, եղբայրներ, քոյր, քաղաք, լեռներ, ծաղիկ, պոսակ, զինուոր, փողեր, աներ, զմերիներ, ներ, ընկեր, խօսքեր, բառ, գիծ, լեարդ, աստղ, անգղ, գամիս, որայ:

Հ Ո Ւ Ո Վ

23. Եղակի թէ յօքնակի անուններուն ծայրը կերպ կերպ կը փոխուի. այս է Հոլովը.

Քար, քարի, քարէ, քարերու, եւայլն:

24. Հոլովը վեց է. Ուղղական, Հայցական, Սեռական, Տրական, Բացառական, Գործիական:

25. Անուն մը հոլովելու ընդհանուր ձեւն է.

	Եզակի	Յոթնակի
Ուղղական եւ Հայցական	Հաց	Հաց եր
Սեռական եւ Տրական	Հաց ի	Հաց երու
Բացառական	Հաց ե	Հաց երե
Գործիական	Հաց ով	Հաց երով

Գիտ. — Ուղղականի մէջ ա ով վերջաւորող բառեր՝ եղակի հոլովման ատեն յ կ'առնեն, ներդաշնակութեան համար: Եւա, Եւայի, Եւայե, եւայլն:

ՀՐԱՀԱՆԳ 12. — Հոլովեցէք սա միասնական անունները: Խաչ, քար, փայտ, կաթ, վարդ, ծառ:

ՀՐԱՀԱՆԳ 13. — Հոլովեցէք սա բազմական անունները: Ականջ, երես, սեղան, աթոռ, դպրոց, վարժապետ:

Հոլովեցէք նաեւ. Կլիմա, Սինա, Եւա, Ովաննա, Գողթոթա, Մեոիա, Եհովա, Սպարտա, Պրուսա, Ատանա, Գոնեա, Կուտինա, Կալաթա, Կալիաթա, Պանտրիա, Մարթա:

ՀՐԱՀԱՆԳ 14. — Հոլովը նոյն պահելով եզակի րէէ:

Հացեր, խաչերու, փայտերէ, քարերով, կովերու, տուներէ, ձիեր, վարդերու, ծովերու, ծառերու, քիթերով, բերաններ, ականջներէ, երեսներու, սեղաններով, աթոռներու, դպրոցներ, թաշկինակներու, պատաններով, կերակուրներէ:

Հ Ո Ւ Ո Վ Մ Ա Ն Ե Ր Ե Ք Զ Ե Ի Ե Ր

26. Հոլովման երեք ձեւեր ալ կան, որոնք եղակի մէջ ուրիշ կերպ կ'ըլլան, բայց յօքնակի մէջ ընդհանուր ձեւին կը հետեւին:

	— Ա —	— Բ —	— Գ —
Ո. եւ Հ.	Ծով	Մեծութիւն	Օծում
Ս. եւ Տ.	Ծովու	Մեծութեան	Օծման
Բացառ.	Ծովէ	Մեծութենէ	Օծումի
Գործիակ.	Ծովով	Մեծութեամբ	Օծումով

Գիտ. Ա. — Երրորդ ձեւին պէս, Սեռականի եւ Տրականի մէջ ան կ'ըլլան շատ մը բառեր, թէեւ ուն չեն վերջաւորիր. կնիկ, աղջիկ, մանուկ, անուն, տուն, շուն, ձուկ:

Գիտ. Բ. — Նոյնպէս Սեռականի եւ Տրականի մէջ ուն կ'ըլլան ժամանակ ցուցնող բառեր, ինչպէս. ժամ, օր, տարի:

Ասոնց բացառականը կրնայ ուրնէ վերջաւորիլ, ինչպէս. գիշերուրնէ, առտուրնէ, եւայլն:

ՀՐԱՀԱՆԳ 15. — Ծով բառին պէս հոլովեցէք. Զի, Կով, նաւ, Հայ, չաչ, դար, մահ, թի, արեւ, ժամ, շաբաթ (շաբթու), ճամբայ (ճամբու), տղայ (տղու), մարդ:

ՀՐԱՀԱՆԳ 16. — Մեծութիւն բառին պէս հոլովեցէք. Նեղութիւն, տաքութիւն, քաջութիւն, ոգորմութիւն:

ՀՐԱՀԱՆԳ 17. — Օծում բառին պէս հոլովեցէք. Խոտտում, թաղում, բացում, խթում, հոլովում, յաւելում:

ՀՐԱՀԱՆԳ 18. — Նոյն կերպով հոլովեցէք. Կնիկ, աղջիկ, մանուկ, անուն, տուն, շուն, մուկ, ծունկ, դուռ, լեռ:

ՀՐԱՀԱՆԳ 19. — Բ. Գիտելիքին պէս հոլովեցէք. Ժամ, օր, շաբաթ, ամիս, տարի, ամառ, ձմեռ, ցորեկ, դիշեր, տեն, ժամանակ, կէսօր:

ԱՆԿԱՆՈՆ ՀՈԼՈՎՈՒՄՆԵՐ

27. Քանի մը բառեր նախորդ ձեւերէն կը տարբերին. ասոնք կը կոչուին Անկանոն հոլովումներ:

Ուղղ. եւ Սեռ.	Սէր	Հայր	Տէր
Սեռ. եւ Տր.	Սիրոյ	Հօր	Տիրոջ
Բացառական.	Սէրէ	Հօրմէ	Տիրոջմէ
Գործիական.	Սիրով	Հօրով	Տիրովմով

Ծանօթ Ա. — Աստուած բառը կը հոլովուի սէր բառին պէս, միայն Բացառականը կ'ըլլայ Աստուծմէ:

Ծանօթ Բ. — Նոյն ձեւին կը հետեւին նաեւ իս վերջաւորող յատուկ անուններ, ինչպէս. Գաղասիա, Արաբիա, Ամասիա, Սեքասիա. Եւրոպիա, Փոնդիա, Գաղղիա:

Կարեւոր գիտելիք. — Հոլովման այս զանազան ձեւերը կրնան ընդհանուր ձեւին պէս ալ գործածուիլ, ինչպէս Արեւին, գինիի, խոստումի, անունի, ցորեկի, սերի, հայրի, եւայլն: (Ջանալու է այս միօրինակ ձեւն ընդհանրացնել):

28. Կան բառեր որոնց ձայնաւոր գիրերը կը փոխուին կամ կը կորսուին եզակի հոլովներուն մէջ, ինչպէս.

Տէր — տիրոջ: Սէր — սիրոյ: Գիծ — գծի:
Գիր — գրի: Բերան — բերնի: Մանուկ — մանկան:

ՀՐԱՀԱՆԳ 20. — Հոլովեցէք հետեւեալ բառերը:

1. Աստուած, սէր, խորհուրդ:
2. Ասիա, Արաբիա, Մալաթիա, Գերմանիա, Իտալիա:
3. Մայր, կնքամայր, կնքահայր, սանամայր, եղբայր, հօրեղբայր, մօրեղբայր, ծծմայր, վանահայր:
4. Կին, տիկին, քոյր, մօ, աքոյր, հօրաքոյր, տալ, աւներ, ներ, տագր, կեսուր:

29. Վեց հոլովները զանազանելու համար սա հարցումներն ընելու է:

Ուղղականի համար	ո՞վ	կամ	ի՞նչ բան
Սեռականի	որո՞ւ	»	ի՞նչ բանի
Տրականի	որո՞ւն	»	ի՞նչ բանին
Հայցականի	զո՞վ	»	ի՞նչ բանը
Բացառականի	որմե՞	»	ի՞նչ բանէ
Գործիականի	որո՞վ	»	ի՞նչ բանով

ՅԱՏԿԱՑՈՒՑ Ի Զ - ՅԱՏԿԱՑԵԱԼ

30. Յատկացուցիչ կը կոչուի այն սեռական հոլով անունը որ կը ցուցնէ թէ բան մը որո՞ւն է:

Օրինակ. — Գրքի կողք, ծառի ձիւղ:

Յատկացուցիչ ունեցող բառը կը կոչուի Յատկացեալ:

Գրքի եւ ծառի բառերն յատկացուցիչ են, իսկ կողք եւ ձիւղ բառերը՝ յատկացեալ են:

ՀՐԱՀԱՆԳ 21. — Հարցումներով անուններուն հոլովը գտէք:

Հայրս կը կարգայ: — Զուրը հեղուկ է: — Կաղնին ծառ է: — Փահանջն ունի չուրջառ: — Հացին միջուկը կակուղ է: — Բարեկամիս նամակ գրեցի: — Ծառին քար նետեցի: — Ո՞վ ձեռքեց եղբայրս: — Պտուղը քաղեցինք: — Պարգեւ առի վարժապետէս: — Գինին կը շինուի խաղողէ: — Զորեպանով շրկեցինք բեռները: — Մածունը կը շինուի կաթով: — Աստուած գրախտէն վռնոցեց Ագամն ու Եւան՝ ինչու որ արգիլուած պտուղէն կերած էին:

ՀՐԱՀԱՆԳ 22. — Հետեւեալ բառերն իրարու կապեցէք այնպէս որ առաջինը յատկացուցիչ ըլլայ, երկրորդը յատկացեալ:

Գրիչ ծայր, խնձոր կուտ, սալոր կեղեւ, դուռ բանալի, կատու պոչ, նամակ հասցէ, առիւծ բաշ, փողոց սալարկ, դպրոց տեսուչ, աղքատ հագուստ, ժամացոյց չղթայ, քաղաք բնակիչ, թուր պատեան, քահանայ չուրջառ, աչք լոյս:

ԳԼՈՒԽ Բ.

Յ Օ Դ

31. Յօդ կը կոչուի ն կամ ը գիրը որ կը դրուի գոյականին ծայրը, երբ որոշեալ մտքով գործածուած է:

Օրինակ. — Խնձորի ծառ ըսելով կը հասկնանք որ եւ է խնձորի ծառ մը, բայց երբ կ'ըսենք խնձորին ծառը, այն ատեն որոշ խնձորի ծառը կը հասկնանք:

Գիտելիք Ա. — Ձայնաւորով վերջացող անուններ միշտ ն յօդը կ'առնեն: Չըսուիր՝ կասուի՝ այլ կասուն:

Բ. Իսկ անձայն յով վերջացող բառեր, երբ յօդ առնեն, սովորաբար այս յ տառը կը կորսնցնեն, ինչպէս սասանայ-սասանան, տղայ-տղան:

Գ. Գոյականին ծայրը կը դրուին նաեւ ա. դ. ն կամ ը գիրերը որոնք դիմորոշ յօդ կը կոչուին:

ՀՐԱՀԱՆԳ 23. — Անուններուն ծայրը յօդ դիւր եւ ըսէք է կ'նշ կ'ըլլայ խօսքին իմաստը:

Մարդէ չի վախնար: — Թուղթ տուր ինծի: — Ձայն լսեցի: — Միհրան պարտիզպանի տղայ է: — Եղբայրդ գիրք կարդաց: — Կերա՞ր հաց: — Ես հաց կ'ուզեմ, դուն ջուր կուտաս: — Դպրոցի աշակերտ: — Ձինուորի թուր: — Ձուրի աման: — Պատուհանի փեղկ: — Գրքի կողք:

ՀՐԱՀԱՆԳ 24. — Սա անուններէն որո՞նք յօդ ունին: Ձին, Եկեղեցին, զմեյին, անկիւն, անկողին, մեղրն, հացը, լուսին, կանոն, սալորն, ոլոռն, աստղը, աղքատն, սոյլապան, ամառն, աման, ալիւր, քթան, տղայ, բան, բժիշկ, ձուկն ու մուկը, փիղը, հովիւն, մատեան, գիրք, կորիւն, մեկն, թանաքն, դուռ, պատեան, թանաք, կօշիկն:

ՀՐԱՀԱՆԳ 25. — Յօդով հոլովեցէ՛ք սա անունները: Կատու, ձի, լեզու, շուկայ, հաւ, դեւ, Հայ, տղայ: Լուսին, կտաւ, չոգի, կուրծք, ծիծ:

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԱԾԱԿԱՆ

32. Ածական կը կոչուի այն բառը որ կը ցուցնէ Գոյականին որպիսութիւնը, կամ կ'որոշէ՝ կը սահմանաւորէ անոր իմաստը:

Օրինակ. — Մեծ գիրք, երկու տղայ:

33. Հինգ տեսակ ածական կայ. Որական, Յոցական, Ասացական, Թուական, Անորոշ:

1. ՈՐԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ

34. Որական ածականը գոյականին որպիսութիւնը կը ցուցնէ:

Օրինակ. — Խելոք տղայ, ձեռնակ թուղթ:

Գիտելիք. — Ածականը գոյականէն առաջ կը դրուի եւ չի հոլովուիր: Բայց երբ մինակ (առանց գոյականի) է, կըր նայ հոլովուիլ եւ յօդ առնել:

ՀՐԱՀԱՆԳ 26. — Որոշեցէ՛ք Որական ածականներն ու Գոյականները:

Համետ աղջիկ, բարի Աստուած, չար սատանայ, կատաղի աւիւծ, դժուար դաս, դիւրին գործ, անվախ մարդ, կտրիճ երիտասարդ, մատղաշ հասակ, աղնիւ տղայ, սեւ մազ, ցած ձայն, անուշ հոտ:

ՀՐԱՀԱՆԳ 27. — Սա գոյականներուն Որական ածականներ կցէ՛:

Տղայ, գլուխ, գլխարկ, թաշկինակ, գեղ, աղուէս, մարդ, դաս, կօշիկ, դանակ, տուն, գագաթ, բնութիւն, աշակերտ, բժիշկ, մայր, վարդ, լուսին:

ՀՐԱՀԱՆԳ 28. — Հետեւեալ Որական ածականներուն գոյականներ կցէ՛:

Ծանր, գեղեցիկ, կախող, կանաչ, մաքուր, թաց, չոր, սուր, ուղիղ, խոր, սեւ, ծոյլ, անհամ, անլի, աղէկ, կարմիր, խարտեալ, սիրելի, հաստ:

35. Որակական ածականներէն գոյական կը շինուի ուրիւն մասնիկով, ինչպէս՝ Մեծ-մեծութիւն:

Գիտելիք. — Անձ, կենդանի եւ առարկայ ցուցնող (նիւթական, տեսանելի, քանձրացեալ) անուններէն չատը մտաւոր, անտեսանելի կամ վերացեալ անուն կ'ըլլայ ուրիւն մասնիկով:

Ինչպէս. Հայր-հայրութիւն, տղայ-տղայութիւն:

36. Շատ անգամ գոյականներուն ծայրը մասնիկներ կցելով՝ ածական կը կազմուի: Այս մասնիկներն են. ախան, աւոր, այիւն, եսն, ելի, ոտ, ոտ, եղեմ, եայ, եղ, ող, ած, իյ, եւայլն:

ՀՐԱՀԱՆԳ **29.** — Հետեւեալ ածականներն եւ գոյականները վերացեալ անուան փոխէ ուրիւն մասնիկը աւելցնելով:

Հայ, քաջ, իշխան, անուշ, եղբայր, սիրելի, թանձր, ազնիւ, մանուկ, աղուոր, կառավար, տկար, տէր, ատելի, ծեր, թագաւոր, տխուր, ծոյլ, դատաւոր, անառակ, մայր, հայր, բարի, ցած, ժամկոչ:

ՀՐԱՀԱՆԳ **30.** — Ածականը գոյական րէ՛ եւ փոխադարձաբար: Սրինակ՝ Սիրելի եղբայր — եղբայրական սէր:

Սիրելի եղբայր, ճշմարիտ Աստուած, մարդկային յանցանք, խաղաղասէր մանուկ, մութ գիշեր, անմեղ տղայ, վրէժխնդիր կրակ, ծեր հայր, բարեսիրտ մարդ, ամբարիշտ հեթանոս, շնորհալի եղբայր, կապոյտ երկինք, դիւական չարութիւն, գեղեցիկ հրաշք, տաճկական հիւրասիրութիւն:

ՀՐԱՀԱՆԳ **31.** — Որակական ածականները գոյականի փոխեցէք մասնիկները ջնջելով:

Դպրոցական, հայրական, ծովային, կանոնաւոր, փափաքելի, շնորհալի, փայլուն, ուժեղ, քոսոտ, քարուտ, արծաթեղէն, ներուզ, ընկերական, հարաւային, փառաւոր, մասնիչ, ողորմած, գէորգեան, արծաթեայ:

2. ՅՈՒՑԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ

37. Յուցական ածական են այս, աս, աս, այդ, աս, աս, այն, ան, նա բառերը որոնք իբր թէ մատով կը ցուցնեն առարկան:

Գիտելիք. — Այս, աս, աս կը ցուցնեն մօտ բան մը, այդ, աս, աս քիչ մը հեռաւոր բան մը, այն, ան, նա, աւելի հեռուն եղող բան մը:

Գիտելիք. — Յուցական ածականները չեն հոլովուիր եւ սովորաբար յուցական ածական ունեցող գոյականները յօդ կ'առնեն: Ինչպէս. Աս տունը, աս պարտեզը, եւայլն:

ՀՐԱՀԱՆԳ **32.** — Հոլովեցէք. Աս մարդը, այդ ծառը, այն հողը, սա եկեղեցին, տա թուղթը, նա քարը:

ՀՐԱՀԱՆԳ **33.** — Որոշեցէք Յուցական ածականները:

Ո՞վ ստեղծեց այս աշխարհը. — Միթէ սա գիրքն է ձեր փնտռածը. — Ո՞ւսկից կը բղխի այս վճիռ ջուրը. — Սա տղան աւելի խելօք ու մտացի կ'երեւի. — Այս մարդը, այդ լճակը, այն անտառները, նա հոյակապ դղեակին տիրոջն են. — Ա՛ն օրը լսեցի քու գեղեցիկ ձայնդ. — Սա ուսեալ կնոջ եղբայն ո՞վ է. — Տա դուռը զա՛րկ. — Նա մարդն հմուտ ճարտարապետ մ'է. — Ա՛ն աս թուղթերն ու ինծի տուր այդ կաղամարը:

ՀՐԱՀԱՆԳ **34.** — Կէտերուն տեղ Որակական ածական մը եւ գիծերուն տեղ Յուցական մը դրէք, այսպէս. Այս անուշ խնձորին կուտը:

Այս... խնձորին — Այդ... լարտեղին — Այն... աղբիւրին — Նա... թռչունին — Սա... դատարանին — Տա... գառնուկին — Ատ... պատերին — Աս... ժամացոյցին — Սա... մարդու — Ան... գիշերներուն —

3. ՍՏԱՑԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ

38. Ստացական ածականները կը ցուցնեն թէ բան մը որո՞ւ ստացուածքն է:

39. Ստացական ածական են.

Ա. Դէմք՝ իմ, մեր. Բ. Դէմք՝ քու, ձեր. Գ. Դէմք՝ իր, իրենց, անոր, անոնց:

Գիտելիք. — Ստացական ածականները չեն հոլովուիր եւ երբեմն ստացական ածականին տեղ անունին ծայրը ս, դ, և կամ ը դիւորոշ յօդերը կը դրուին:

ՀՐԱՀԱՆԳ 35. — Հոլովեցէք. Իմ գրիչս, քու ձեռքդ, իր աչքը, անոր մայրը, մեր հասակը, ձեր փողոցը, իրենց հայրենիքը, անոնց զինուորները:

ՀՐԱՀԱՆԳ 36. — Ստացականները յոճակի բռէք: Իմ նոր բնակարանս: — Քու անխոհեմ վարքդ: — Իմ անկեղծ փափաքս: — Անոր մեծ սեղանը: — Իր գեղեցիկ հրացանը: — Քու կապոյտ շրջագրեստդ: — Իմ ընդարձակ կալուածներս: — Անոր խոհեմ ընթացքը: — Այս ծառն ու իր համեղ պտուղը: — Քու սեւ մագերիդ: — Իմ սիրելի ծնողքս: — Իր աշխատ ձին ու իմ հուժկու չորիներս:

ՀՐԱՀԱՆԳ 38. — Գիծերուն տեղ դիր Ստացական ածական մը:

Մովսէս կ'ըսէր — Ժողովուրդին, եթէ պատուէք — ծնողքը, — կեանքն երկարատեւ կ'ըլլայ: Երջանիկ է այն աշակերտը որ — ջանքով — աշխատութեամբ եւ — բարի վարքով սիրելի եղած է — ուսուցիչներուն, Բարի հայր մը — զաւակները բայց չի սիրեր — թերութիւնները: Սիրեցէք — զաւակները, բայց մի՛ սիրէք — թերութիւնները: Կը սիրեմ — բայց չեմ սիրեր — ընաւորութիւնդ: Ամէնքս ալ յարգանք եւ սէր կը պարտինք — ծնողքին: Սարդը կ'ապրի — ուտայնով, ինչպէս որսորդն — որսով:

4. ԹՈՒԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ

40. Թուականները կը ցուցնեն թիւ և կարգ:

41. Թուական ածականները երկու տեսակ են:

1. Բացարձակ՝ որ առարկային քանի հատ ըլլալը կը ցուցնէ: Մեկ, երկու կամ երկուք, երեք, չորս, հինգ, վեց, եօթը, ութը, ինը, տասը, տասը մեկ, տասն երկու, եւայլն:

2. Դասական՝ որ դաս, կարգ, աստիճան կը ցուցնէ եւ կը շինուի բացարձակին վրայ բոլոր կամ երոյր աւելցնելով: Առաջին (եւ ոչ միւրորդ), երկրորդ, երրորդ, չորրորդ, եւն:

Գիտ. Ա. — Բացարձակներուն վրայ ական մասնիկը դնելով կ'ունենանք քաշխական թուականներ: Ինչպէս երեխական, տասնական, եւայլն: Նոյնպէս նոց մասնիկով կը կազմուին արժէք եւ չափ ցուցնող թուականներ. երկուքնոց, չորսնոց, եւայլն:

Գիտ. Բ. — Թուական ածականները, եթէ առանց գոյականի են, կը հոլովուին հոլովման ընդհանուր ձեւին համեմատ:

ՀՐԱՀԱՆԳ 38. — Գրեցէք քաշխական թուականները մինչեւ հարիւր:

ՀՐԱՀԱՆԳ 39. — Գիծերուն տեղ դիր քաշխականները դիր:

Աստուած աշխարհս — օրուան մէջ ստեղծեց: Երկու անգամ ութը — կ'ընէ: Ամսուան մէջ — օր կայ: — տարին դար մ'է: Գրիստոսի առաքեալները — էին: Այրուրենը — գիր կը պարունակէ: Տարին — եղանակի բաժնուած է, Մէն մի եղանակ — ամիսէ կը բաղկանայ: Շարթուան մէջ — օր կայ գործի եւ — օր հանգստի: Դպրոցներու արձակուրդները սովորաբար — չարաթ կը տեւեն: Մէկ Օսմանեան ոսկին — դահեկան կ'արժէ: Մէկ դահեկանը — փարա եւ մէկ փարան — ստակ:

ՀՐԱՀԱՆԳ 40. — Հոլովեցէք քաշխական թուական ածականները մէկէն մինչեւ տասը:

ԱՆՈՐՈՇ ԱԾԱԿԱՆ

42. Անորոշ ածական են այն բառերը որ գոյականին կուտան անորոշ և ընդհանուր իմաստ մը:

43. Անորոշ ածական են. մը, մէն մի, քանի մը, միեւնոյն, մոյն, ամէն, քոյոր, ուրիշ, միւս, ինչ ինչ, այս ինչ, այն ինչ, անձնիւր, իւրաքանչիւր, ի՞նչ, ո՞ր, քանի՞, ո՞րչափ, ո՞րքան, ի՞նչպիսի, այսչափ, այսքան, ոչ մէկ, եւայլն:

Գիտելիք Ա. — Անորոշ ածականներն ալ (բաց ի մը էն) իրենց գոյականէն առաջ կը դրուին եւ չեն հոլովուիր:

Օրինակ. — Քանի մը տարիէն, միեւնոյն տան մէջ:

Գիտելիք Բ. — Մը անորոշին ը գիրը կը ճատուելով՝ տեղը ապաթարց կը դրուի եթէ յաջորդ բառը ձայնաւորով կը սկսի, ինչպէս՝ Մարդ մ'եկաւ, խնձոր մ'առի:

ՀՐԱՀԱՆԳ 41. — Անորոշ ածականները ստորագծեցէ:

Գրիչ մը, մէն մի ճիւղ, քանի մը հոգի, միեւնոյն օրը, նոյն միջոցին, ամէն մարդ, բոլոր տարին, ուրիշ տեղ, միւս նոյն միջոցին, ամէն մարդ, ինչ ինչ խնդիրներ, այս ինչ գիրքը, եղբայրը, ի՞նչ գործ, ինչ ինչ խնդիրներ, անձնիւր քաղաքային ինչ բանը, քանի մը զինուորներ, անձնիւր քաղաքացի, իւրաքանչիւր աշակերտ, ի՞նչ խօսք, ո՞ր փողոց, ո՞րչափ ծաղիկ, ի՞նչ գիրք է ատ: Այն ինչ տեղը մեզի սպասէ:

ՀՐԱՀԱՆԳ 42. — Ի՞նչ տեսակ են հետեւեալ ածականները:

Մեծ, մէկ, մը, իմ, այս, առաջին, տաք, բարակ, սա, այդ, նոյն, քու, հինգ, հին, չորրորդ, երեքուն, երեսուն, լայն, անձնիւր, հարիւր, լաւ, այն, տա, յիսուն, երրորդ, նեղ, երկչոտ, կլոր, ճերմակ, չորանոց, տաճարական, քանի, ո՞ր, տասներորդ, այն ինչ, պատուական, անորոշ, բիւր, ո՞ր, տասներորդ, այն ինչ, պատուական, հարիւրանոց, հինգական, սուղ, մեր, գիւղական, հարիւրանոց:

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԴԵՐԱՆՈՒՆ

44. Դերանունը բառ մ'է որ կը դրուի արդէն յիշուած բառի մը տեղ, զայն չկրկնելու համար. ինչպէս՝

Աստուած արդար է. Ան կը պատժէ յանցաւորները:

45. Հինգ տեսակ դերանուն կայ. Էական կամ Անձնական, Յոցական, Ստացական, Անորոշ և Յարաբերական:

1. ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

46. Անձնական դերանունը կը ցուցնէ անձերը կամ դէմքերը որ երեք են.

	Յգակի	Յոգակի
Ա. Դէմք	Ես	Մենք
Բ. »	Դու	Դուք
Գ. »	Ան	Անոնք
	Ինք	Իրենք

Գիտելիք — Անձնական դերանուն են նաեւ իրարու, մեկմեկու:

ՀՐԱՀԱՆԳ 43. — Որոշեցէք Անձնական դերանուններն եւ ըսէք թէ ո՞ր բառերուն տեղ դրուած են:

Յակոբ շատ կը սիրէր Յովսէփը, ան հագցուց անոր գեղեցիկ կապայ: — Կոջն ու շուներ կը վիճէին իրարու հետ: — Տղա՛ք, պէտք է դուք օգնէք իրարու: — Ձին, կոջն եւ եզը ըսին. ինչո՞ւ մենք ծառայենք մարդուն, ան թո՛ղ ուրիշ ծառայ գտնէ: — Յուսիկ եւ Շաւարշ լաւ աշակերտներ են. անոնք դպրոց կ'երթան եւ իրարու կ'օգնեն: — Յիսուս աշխարհ եկաւ. ան շարժարուեցաւ մարդուն փրկութեան համար:

47. Անձնականները կը հոլովուին այսպէս.

Ա. Դէմք		Բ. Դէմք	
Եզակի	Յոհնակի	Եզակի	Յոհնակի
Ո. Ես	Մենք	Դու	Դուք
Ս. Իմ	Մեր	Քու	Ձեր
Տ. Ինձի	Մզի	Քեզի	Ձեզի
Հ. Իս, զիս	Մեզ, զմեզ	Քեզ, զքեզ	Ձեզ, զձեզ
Բ. Ինձմէ	Մեզմէ	Քեզմէ	Ձեզմէ
Գ. Ինձմով	Մեզմով	Քեզմով	Ձեզմով

Դ. Դէմք		Ե. Դէմք	
Եզակի	Յոհնակի	Եզակի	Յոհնակի
Ո. Ան	Անոնք	Ինք	Իրենք
Ս. Անոր	Անոնց	Իրեն	Իրենց
Տ. Անոր	Անոնց	Իրեն	Իրենց
Հ. Ան	զԱնոնք	զԻնք	զԻրենք
Բ. Անկէ	Անոնցմէ	Իրմէ	Իրենցմէ
Գ. Անով	Անոնցմով	Իրմով	Իրենցմով

Գիտելիք. Իրարու եւ մէկմէկու ուղղական չոռնին:

Սեռ. եւ Տրական	Իրարու	Մէկմէկու
Հայցական	Իրար	Մէկմէկի
Բացառական	Իրարմէ	Մէկմէկէ
Գործիական	Իրարմով	Մէկմէկով

ՀՐԱՀԱՆԳ 44. — Որոշեցէք սա դերանուններուն քիւն ու հոշովը: Յետոյ եզակիներն՝ յոհնակի ըրէք եւ յոհնակիներն եզակի:

Ես, քեզմով, իրենցմէ, ինք, անկէ, մեզմով, իմ, դու, իրենք, ձեզի, զիս, իրենց, անոնց, ան, քեզմէ, մեզ, իրեն, իս, ձեզմէ, անով, իրենցմով, անոր, անոնք, իրմէ, ինձմէ:

2. ՏՈՒՑԱԿԱՆ ԴՍԻԱՆՈՒՆ

48. Յուցական դերանուններն իբր թէ մատնանիշ կ'ընեն, կը ցուցնեն անձերն ու իրերը:

49. Յուցական դերանունն են. Այս, սա, աս. Այդ, սա, աս. Այն, նա, ան. Ասոնք առանց գոյականի կը գործածուին:

Կը գործածուին նաեւ ասիկա, ասիկա, անիկա՝ միայն եզակի ուղղական եւ հայցական:

50. Այս, աս, եւ այլն կը հոլովուին սապէս.

	Եզակի	Յոհնակի
Ուղղական եւ Հայց.	Այս, աս	Ասոնք
Սեռական եւ Տրակ.	Ասոր	Ասոնց
Բացառական	Ասկէ	Ասոնցմէ
Գործիական	Ասով	Ասոնցմով

Իսկ սա, սա, նա կը հոլովուին այսպէս.

Եզակի — Սա, սրտ, սրկի, սրտով:

Յոհնակի — Սրտնք, սրտնց, սրտնցմէ, սրտնցմով:

ՀՐԱՀԱՆԳ 45. — Հոլովեցէք յուցական դերանունները:

ՀՐԱՀԱՆԳ 46. — Եզակի յուցականները յոհնակի ըրէք եւ փոխադարձաբար:

Ասոնցմէ, ան, այն, տա, ասով, անոնք, — Ասկէ ալ հրամայէք, — Ասոր ի՞նչ անուն կուտան, — Անոնցմէ ինչո՞ւ չառիր, — Սա աղուոր չէ՞, — Անոնց զրկէ, — Ասկէ աւելի մեծ յանցանք չըլլար, — Ասոր որչա՞փ յողնեցայ, — Անոնցմէ՞ առիր թէ ասկէ, — Քեզի՞ կուտամ աս, եթէ խօսիս, — Ասով գո՞հ չե՞ս, — Անոնցմէ բեր, — Ասոր ալ տո՞ւր, անոնց ալ, — Իմ փնտռածս առ չէ, — Ան ո՞վ, աս ո՞վ, — Ասիկա՞ ընտրեցիր թէ անիկա, — Սըռ՞որ նայէ:

3. ՍՏԱՑԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

51. Ստացական դերանունները կը ցուցնեն թէ բան մը որո՞ւ կը վերաբերի (ստացուածքն է) :

Դիս. — Ստացական դերանունը կը դրուի ստացական ածական ունեցող գոյականի մը տեղ :

Օրինակ. Իմ գիրքս — իմինս :

52. Ստացական դերանունները կը շինուին Ստացական ածականներէն՝ ս, դ, ն (կամ յ) դիմորոշ յօդերով այսպէս :

		Եզակի	
Ա. Դէմք	Իմս	կամ Իմինս	Մերը կամ Մերինը
Բ. »	Քուկդ	» Քուկինդ	Ձերը » Ձերինը
Գ. »	Իրը	» Իրենը	Իրենցը » Իրենցինը
	Անորը	» Անորինը	Անոնցը » Անոնցինը

Յոգնակի. — Իմիններս, մերինները, քուկիններդ, ձերինները, իրենները, եւ այլն :

53. Ստացականները կը հոլովուին այսպէս :

Եզակի. Իմինս, Իմինիս, Իմինէս, Իմինովս :

Յոգ. Իմիններս, Իմիններուս, Իմիններէս, Իմիններովս :

ՀՐԱՀԱՆԳ 47. — Հոլովեցէք ստացական դերանունները :

ՀՐԱՀԱՆԳ 48. — Ստացական դերանունները գտէք եւ նոյն խօսքերն յոգնակի բռնէք եւ բառին տեղ եւ դնելով եւ գոյականներն ալ յոգնակի վերածելով :

Այս պարտէզն իմս է : — Այդ տունը քուկդ է : — Այս նաւակը մերն է : — Այդ արտն անորն է : — Այս գլխարկը քուկինդ է : — Ո՞ր ծրարն է անոնցինը : — Այս պարտէզն է ձերինը : — Հոն չէ քուկինդ : — Հոս է ձերինը : — Ահա անոնցինը : — Անորինը տեսար թէ իմինս : — Այս սպասարը ձերինն է : — Այս գրիչն իմս է թէ քուկդ : — Այս զանկազը ո՞ր եկիղեցիին է : ասորինը թէ անորինը : — Ո՞ր խանութէն առիր այս կտաւը, ասոնցինէն թէ անոնցինէն :

4. ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

54. Անորոշ դերանուններն ընդհանուր և անորոշ գաղափար մը կուտան այն անձերուն և իրերուն որոնց տեղ կը դրուին :

55. Անորոշ ածականներն են նաեւ անորոշ դերանունն, միայն թէ գոյականի հետ չեն գործածուիր և կրնան հոլովուիլ :

Դիտելիք — Անորոշ դերանուններէն մէկ քանին հոլովման այլեւայլ ձեւեր ունին : Ասոնք են (1). մեկը, ամէն, ո՞վ, ո՞ր, ի՞նչ, ոչինչ, ոչ մեկը, եւ այլն :

ՀՐԱՀԱՆԳ 49. — Հոլովեցէք սա անորոշ դերանունները՝ հոլովման քննահանուր ձեւին համեմատ :

Իւրաքանչիւր, միւս, ուրիշ, նոյն, բոլոր, շատեր, ոչինչ, այսինչ, անձիւր, քանին, որչափ, այսչափ, այսքան, այնպիսի, ասանկ, մէկ քանի :

ՀՐԱՀԱՆԳ 50. — Առկա տեղերն ստորագծէ անորոշ դերանունները :

Ինչ որ կ'ուզես որ ուրիշը քեզի ընէ, նոյնը ըրէ ուրիշին : — Շատեր կը պնդեն թէ Դանիացիները գտած են Ամերիկան Քրիստափոր Գոլոմպոսէն առաջ : — Ոչինչ այնքան քաղցր է որքան բարեգործութիւնը : — Ոչ մէկը պիտի գայ : — Այս մարդերէն իւրաքանչիւրն իր կարծիքն ըսաւ : — Ո՞վ որ կ'ուզէ, հետս թող գայ : — Ոչ ոք մարգարէ է իր գաւառին մէջ : — Մենք ամէնքս հաւատար ենք Աստուծոյ առջեւ : — Մէկ քանին ինծի տուր : — Բոլորն ալ ուրիշներուն տուաւ :

(1) Դաստաւուն ասոնց հոլովումը կը գրէ ճախակին վրայ եւ աշակերտները կ'օրինակեն :

5. ՅԱՐԱՔԵՐԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

56. Յարաքերական դերանուն կը կոչուի որ բառը և կանխաւ յիշուած անուն կամ դերանուն մը կը յարաբերէ:

57. Այն բառը որուն կը վերաբերի յարաբերական դերանունը՝ կը կոչուի յարաքերեալ:

Օրինակ. — Թռչունը որ կ'երգէ, նամակը զոր բերաւ: Այս խօսքերուն մէջ որ, զոր են յարաբերական դերանուն. եւ յարաբերեալ են՝ թռչունը, նամակը:

58. Որ դերանունը կը հոլովուի այսպէս.

Եղակի. Որ, որուն, զոր, որմէ, որով:

Յոճակի. Որոնք, որոնց, զորոնք, որոնցմէ, որոնցմով:

ՀՐԱՀԱՆԳ 51. — Որոշեցէք յարաքերականներն ու յարաքերեալները:

Հաւը զոր վաճառեցինք: — Հիւրերը որոնք ներս մտան: — Գրիչները զորոնք կտորեցիր: — Մանգաղը որով կը հնձեն: — Աղքատները որոնց հաց տուիք: — Ո՞վ է որ կը խօսի: — Այն մարդը որուն տղան կը ճանչնաս: — Ընկերս որուն ընծայեցի գիրք մը: — Հարցումը զոր ըրիք: — Ծառը որմէ քաղեցինք սալոր: — Նաւերը որոնցմով ճամբորդեցինք: — Այծերը որոնցմէ կաթ կ'թեցինք:

ՀՐԱՀԱՆԳ 52. — Զանազանեցէք անորոշ ածականներն ու անորոշ դերանունները:

Ոչինչ այնքան քաղցր է, որչափ բարեգործութիւնը: — Գրիչ մը տուր: — Անձնիւր մարդ իր շահը կը մտածէ: — Քանի մը ծառ անկեցի: — Մէկ քանին ինչի տուր, միւսներն ալ դո՛ւն առ: — Այս մարդոցմէ մէկը հայրս է, միւսը՝ հօրեղբայրս: — Եղբայրներէս մէկը երաժշտութիւն կ'ուսանի: — Բոլոր գրիչերն հսկեցինք: — Բոլորն ալ ձեզի տամ: — Ո՞ր տղան է սիրելի եւ ո՞րն է ատելի: — Ծառ մը կտրեց: — Ծառերէն մին կտրեց: — Ուրիշ տղաք ալ կուգան: — Ուրիշը կը ճանչնաք:

ԳԼՈՒԹ Ե.

Բ Ա Յ

59. Բայ կը կոչուի այն բառը որ գործողութիւն կամ վիճակ կը ցուցնէ, այսինքն՝ ընել կամըլլալ:

Օրինակ — Հայրս կը գրէ: Արեւը պայծառ է:

ՏԷՐ ԲԱՅԻ ԿԱՄ ԵՆԹԱԿԱՅ

60. Բային տէրը կամ ենթական է գործողութիւնը կատարող անձը կամ իրը:

Ինչպէս. Արշակ կը խաղայ: Հացը կ'ուտուի:

Արշակ բառը կը խաղայ բային տէրն է. այսինքն՝ Արշակ է որ խաղալու գործը կը կատարէ: Հացը բառը՝ կ'ուտուի բային ենթական է:

61. Բայի մը ենթական ճանչնալու համար քովը դնելու է ո՞վ կամ ի՞նչ հարցումը:

Կը խաղայ. Ո՞վ — Արշակ, Կ'ուտուի. Ի՞նչը — Հացը:

Գիտելիք — Շատ անգամ տէր բային յայտնի չի դրուիր, բայց զօրութեամբ կամ լռելեայն կ'իմացուի:

Երեւ ժամ անընդհատ փայլեցի (տէր բային, ես, լռելեայն կ'իմացուի):

ՀՐԱՀԱՆԳ 53. Որոշեցէք բայն ու ենթական:

Օձը կը սողայ: — Զուկը կը լողայ: — Տղան կը խաղայ: — Ծոյլը կը կաղայ: — Առագաստները կ'ուռին: — Գլուխս կը ցաւի: — Տերեւները կը դեղնին ու կը թափին: — Մարդիկ կը խորհին ու կը խօսին: — Դուռն ո՞վ ես: — Ո՞վ են գրիկ կը խորհին ու կը խօսին: — Ես կ'աշխատիմ. դուք ալ աշխատեցէք: — Աստուած ողորմած է. Ան կը ներէ զզջացողներուն: — Հաւերը կ'ածեն հաւկիթ եւ մենք կ'ուտենք: — Հաւկիթն ունի ձերմկուց ու դեղնուց: — Դեղնուցն է օգտակար մեր անունդին համար:

ԲԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐԸ ԿԱՄ ԼՐԱՑՈՒՑԻԶԸ

62. Խնդիր կամ Լրացուցիչ կը կոչուի այն բառը որ բային իմաստը կ'ամբողջացնէ:

63. Երկու տեսակ խնդիր կայ. սեռի խնդիր և բնութեան խնդիր:

1. ՍԵՌԻ ԽՆԴԻՐ

64. Սեռի խնդիրը կը ցուցնէ անձ կամ իր մը՝ որուն վրայ կը կատարուի բային ցցուցած գործողութիւնը:

65. Բայի մը սեռի խնդիրը գտնելու համար քովը սա հարցումները դնելու է. զո՞վ (անձերու համար) և ի՞նչ քանը (իրերու համար):

Օրինակ — Կը պաշտեմ Աստուած. Դուն քաղցիր վարդը:

ՀՐԱՀԱՆԳ 54. — Գտէք բայերը, ենթանալները եւ սեռի խնդիրները:

Երկրագործը կը մշակէ երկիրը: — Աստուած պիտի դատէ մեր գործերը: — Նաւազը վարեց նաւը: — Լաւ գրքերը կը զարգարեն միտքն ու կը մշակեն սիրտը: — Վագրը երբեմն իր ձագերն իսկ կը պատառէ: — Յովսէփ ազատեց Եգիպտոսը սովէ: — Կիրքերդ կը կուրցնեն զքեզ: — Արեւը կը լուսաւորէ աշխարհ: — Եղբայրս շատ կը սիրէ զիս: — Տղաք իրենց դասերը կը սերտեն: — Կայէն զարկաւ սպաննեց իր եղբայրը՝ Աբէլ: — Աստուած օրհնեց Աբրահամը:

ՀՐԱՀԱՆԳ 55. — Գիծերուն տեղ սեռի խնդիր դրէք:

Աստուած դրախտէն վռնտեց —: Մովսէս Եգիպտոսէն հանեց —: Անձրեւը կը զովացնէ —: Ակռան կը մանրէ —: Կատուն կը լրտեսէ —: Աստուած անիծեց —: Զին կը ճանչնայ —: Շունը կը պահպանէ —: Հովիւը կ'արածէ —: Յուդա համբուրելով մատնեց —: Ս. Մեսրոպ գտաւ —:

2. ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

66. Բնութեան խնդիրը կըլլայ՝ տրական, բացառական և գործիական հոլով Անուն կամ Դերանուն մը, առանձին՝ կամ մէջ, Տակ, Վրայ, Բով, Եւայն բառերուն հետ:

77. Բնութեան խնդիրը կը ճանչցուի սա հարցումներով:

Անձերու համար	Իրերու համար
Տրակ. Որո՞ւ, որո՞նց.	Ի՞նչ բանի, ի՞նչ բաներու.
Բաց. Որմէ՞, որո՞նցմէ.	Ի՞նչ բանէ, ի՞նչ բաներէ.
Գործ. Որով, որոնցմով.	Ի՞նչ բանով, ի՞նչ բաներով:

Նաեւ սա հարցումներով. Ե՞րբ, ո՞ւր, ո՞ւսկից, ինչո՞ւ, ինչե՞ն, ի՞նչպէս, Եւայն:

ՀՐԱՀԱՆԳ 56. — Գտէք բնութեան խնդիրը պատշաճ հարցումով:

Հնազանդինք մեր խղճի ձայնն. — Դիմադրէ՛ չար միտումներուդ: — Չարերը կը միաբանին իրենց մոլութիւններով: — Կեղծաւորը կը խօսի իր գաղափարին հակառակ: — Կ'ողբամ այն անձին վրայ որ կը հնազանդի իր կիրքին: — Ամէն բան չի վերջանար մահով: — Մայր մը դիւրաւ կը ներէ իր զաւկին: — Ժիր գործաւորը կարօտ չըլլար շապիկի: — Անձրեւը կը տեղայ երկինքէն:

ՀՐԱՀԱՆԳ 57. — Շեղագիր բառերը սեռի՞ քէ բնութեան խնդիր են:

Մառը կը ճանչցուի իր պտուղէն. — Բարիք ըրէ մեծաւորներուդ: — Ագահը իր պատիւը կը զոհէ իր շահերուն: — Աստուած կուտայ սնունդ փոքրիկ քոչուներուն: — Նախընտրենք գիտութիւնը հարստութեան: — Ազնիւը չուան կը մանէր իր սեղանիկէն մէջ: — Պէտք է ներել ուրիշին քերութիւններուն: — Բարեգործութիւնը կը բերէ իր վարձը: — Լիգուրկոս Սպարսայի տուաւ շատ իմաստուն օրհնականք: — Յիսուս զատեց որովոր ջորեանէն:

ԲԱՅԻՆ ՓՈՓՈԽՈՒՄՆԵՐԸ

68. Բայը կը փոխուի դեմքին, քիւիւն, ժամանակին ու եղանակին համեմատ:

69. 'Իէմֆ. Բայն ալ գերանուններուն պէս երեք դէմք ունի:

70. Թիւ. Գործ մ'ընողը կրնայ մէկ հոգի կամ մէկէ աւելի ըլլալ. անոր համեմատ բայն ալ եզակի կը գրուի կամ յոթնակի:

71. Ժամանակը երեք է ներկայ, անցեալ, ապառնի:

Ա. Բայը ներկայ ժամանակ կը ցուցնէ, երբ գործը կը կատարուի հիւստի: Օրինակ — Կը կարդամ (հիւստի):

Բ. Բայը անցեալ ժամանակ կը ցուցնէ երբ գործը կատարուած է առաջ: Օրինակ — Կարդացի (առաջ):

Գ. Բայը ապառնի ժամանակ կը ցուցնէ երբ գործը պիտի կատարուի վերջը: Օրինակ — Պիտի կարդամ (վերջը):

72. Եղանակ կը նշանակէ ձեւ, կերպ, և կը ցուցընէ թէ գործ մը ինչպէս կը կատարուի:

Եղանակը հինգ է. Սահմանական, Հրամայական, Ստորադասական, Աներեւոյք եւ Ընդունեցողական կամ Դերբայ:

ՀՐԱՀԱՆԳ 58. — Որոշեցե՛ք բայերուն դեմքը, քիւր եւ ժամանակը:

Կ'երգեմ, պիտի երգեմ, կ'ուզենք, պիտի առնէք, կ'երթայ, կ'առնեն, թողուցիք, մեռան, պիտի մեռնինք, գրեցի, կը գրենք, պատժուեցաւ, պիտի քաղէ, գրէ՛, պիտի երթաս, երգէ՛, կը խաղային, մեռաւ, զարկէ՛ք, խածաւ, կը հաշէր, կու գար, պիտի խօսինք:

ՀՐԱՀԱՆԳ 59. — Նոյն բառերուն սկիզբը ենթակայ մը (դերանուն կամ անուն) եւ խնդիրներ դնելով՝ խօսքն ամբողջացուցէք:

ԱՐՄԱՏ ԵՒ ՎԵՐՋԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

73. Բայը կը բաղկանայ երկու մասէ. Արմաս և Վերջաւորութիւն:

74. Արմասն է բային այն մասը որ կուտայ որոշ իմաստ և սովորաբար անփոփոխ կը մնայ:

75. Վերջաւորութիւնը կը փոխուի՝ դէմքին, թիւին, ժամանակին և եղանակին համեմատ:

Օրինակ — Գործ եցի, — գործ եցե՛ք, եւ այլն:

Լ Ծ ՈՐ Ի ՈՒ Թ Ի Ւ Ն

76. Բայը խոնարհե՛ղ՝ կը նշանակէ նոյն բային բոլոր ձեւերը գրել կամ ըսել:

77. Բայերը խոնարհելու երեք ձեւ կայ որոնք կը կոչուին Լծորդութիւն:

Ա. Լծ. կը վերջաւորի	ել (տիրել)
Բ. " " "	իլ (խօսիլ)
Գ. " " "	ալ (կարդալ)

78. Կանոնաւոր են այն բայեր որ այս երեք Լծորդութիւններուն պէս կը խոնարհին:

79. Անկանոն կամ Չարսուղի կը կոչուի բայը երբ այս տիպար—օրինակներէն կը տարբերի:

ՀՐԱՀԱՆԳ 60. — 1. Ի՞նչ կ'ընէ վարժապետը, մշակը, դերձակը, դարբինը, դահլիճը, ատամնաբոյժը, պատկերահանը, հիւսնը, պայտարը, սափրիչը:

2. Գառնը կը մայէ, իսկ կո՞վը, ձի՞ն, է՞ջը, շո՞ւնը, կատու՞ն, սոխա՞կը, կաքա՞ւը, առի՞ւծը, օ՞ճը, մեղս՞ն, հա՞ւը (գտէ՛ք ասոնց ձայները):

Է Ա Կ Ա Ն Բ Ա Յ

80. Էական կամ Օժանդակ կը կոչուի եւմ (ըլլալ) բայը որ ուրիշ բայերու կազմութեան կ'օժանդակէ, և կը խոնարհուի այսպէս.

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ		Ապառնի	ՍՏՈՐԱԳԵԼԻ ԵՂԱՆԱԿ
Ներկայ		պիտի ըլլամ	Ներկ. եւ ապառնի
Յոճման եզակի	Ա. դէմք եմ	» ըլլաս	ըլլամ
	Բ. » ես	» ըլլայ	ըլլաս
	Գ. » է	» ըլլանք	ըլլայ
	Ա. » ենք	» ըլլաք	ըլլանք
	Բ. » էք	» ըլլան	ըլլաք
Անկատար		Ապառնի անկատար	ըլլան
Յոճման եզակի	էի	պիտի ըլլայի	Անկատար
	էիր	» ըլլայիր	ըլլայի
	էր	» ըլլայինք	ըլլայիր
	էինք	» ըլլայիք	ըլլայինք
	էիք	» ըլլային	ըլլայիք
Կատարեալ		ԶՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ	ըլլային
Յոճման եզակի	եղայ	Ներկ. եւ ապառնի	ԱՆԵՐԵԻՈՅԹ
	եղար	եզակի	ըլլալ
	եղաւ	Բ. դէմք եղի՛ր	ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ
	եղանք	Յոճման	Ներկայ՝ եղող
	եղաք	Ա. դէմք ըլլա՛նք	Անցեալ՝ եղած
		Բ. » եղէ՛ք	Ապառնի՝ ըլլալու

ՀՐԱՀԱՆԳ 61. — Էական բային հետ խոնարհեցէք սա բառերը. Աշակերտ, զինուոր, խեղօք, խոնարհ, բժիշկ.

ՍՏՈՐԱԳԵԼԻ

81. Ստորագելի կը կոչուի այն բառը որ ենթա-կային որպիսութիւնը կամ վիճակը կը ցուցնէ.

Օրինակ — Աստուած արդար է. Օղը ցուրտ պիտի ըլլայ.

Գիտելիք Ա. — Ստորագելին կրնայ յոքնակի դուրսիլ.

Օրինակ — Այս մարդիկը մեր բարեկամներն են.

Գիտելիք Բ. — Ստորագելի կրնան ըլլալ գոյականն ու ածականը (ինչպէս վերի օրինակներուն մէջ).

ՀՐԱՀԱՆԳ 62. — Որոշեցէք ստորագելիները.

Առիւծը կենդանիներուն գլխաւորն է. — Այս չէնքն ընդարձակ էր բայց հին. — Մարգագետինը կանաչ է. — Պէտք է հնազանդ ըլլանք մեր մեծերուն. — Զրհորը խոր է. — Ո՛րչափ մօտ է աս ճամբան. — Դուք իմ ընկերս էք. — Այս տարի բերքերն առատ պիտի ըլլան, անցեալ տարի սակաւ ու սուղ էին. — Ե՛րբ ծեր պիտի ըլլանք. — Հաճելի չե՞մ ձեզի. — Աղէկ եղաւ. — Սա տղաքը ձեր աշակերտներն են.

ՀՐԱՀԱՆԳ 63. — Գիծերուն տեղ ստորագելի մը դիր.

Աստուած — է. Երկինքը — է. Խոտը — է. Նարինջը — է. Պնակները — են. Ծծումբը — է. Կաթը — է. Աստղերը — են. Լեղակը — է. Ապակին — է. Աշակերտները — են. Ծառերը — էին. Սկաւառակն ու անիւը — են. Օղը — եղաւ. Մենք — էինք. Դուք — պիտի ըլլաք. Տղա՛ս, մի ըլլա՛ր. — պիտի ըլլամ. Մենք — ենք. Արեգակը — է. Ագոյնն ու կիտրոնը — են. Անոնք — պիտի ըլլային. Տղաք թող — ըլլան իրենց մեծերուն. Բարեկամներն — ըլլալու են. Յիսուս եղաւ — աշխարհի.

ՀՐԱՀԱՆԳ 64. — Իբր ստորագելի գործածէ մէյմէկ խօս-փի մէջ.

Հանդարտ, մաքուր, քաջ, կարճ, չոր, թաց, խոհմ, բարձր, հովիւ, եղբայր, չէնք.

84. Երրորդ լծորդութիւնը (1) — ԱԼ

ԿԱՐԴԱԼ — արմատ՝ կարդ

ՍԱՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ	Ապառնի	ՍՈՐՈՒՄԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ
Ներկայ	Պիտի կարդ արմ	Ներկ. եւ Ապառնի
Կը կարդ արմ	» կարդ արս	կարդ արմ
» կարդ արս	» կարդ այ	կարդ արս
» կարդ այ	» կարդ անհ	կարդ այ
» կարդ անհ	» կարդ ահ	կարդ անհ
» կարդ ահ	» կարդ ան	կարդ ահ
» կարդ ան	Ապառնի անկասար	կարդ ան
Անկասար	Պիտի կարդ այի	Անկասար
Կը կարդ այի	» կարդ այիր	կարդ այի
» կարդ այիր	» կարդ ար	կարդ այիր
» կարդ ար	» կարդ ային	կարդ ար
» կարդ ային	» կարդ այիհ	կարդ ային
» կարդ այիհ	» կարդ այիւ	կարդ այիհ
» կարդ այիւ	ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ	կարդ այիւ
Կասարեալ	Ներկ. եւ Ապառնի	ԱՆԵՐԵՒՈՅԹ
կարդ աջի	Եզակի	կարդ ալ
կարդ աջիր	Բ. դէմ կարդ ա'	ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ
կարդ աջ	Յոհնակի	Ներկ. կարդ աջող
կարդ աջին	Ա. դէմ կարդ ա'նհ	Անց. կարդ աջած
կարդ աջիհ	Բ. » կարդ աջե'հ	Ապառ. կարդ ալու
կարդ աջին		

ՀՐԱՀԱՆԳ 63. — Խոնարհեցէ՛ք. Լողալ, գողալ, չողալ, կաղալ, աղալ, հաղալ, փռնգտալ, պժգալ, գոռալ:

(1) Ալ վերջաւորող բայեր գտէ՛ք եւ գրեցէ՛ք ձեր տետրակին մէջ:

ԲԱՅԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԳԻՏԵԼԻՔ

86. Այն բայեր որ արմատին վերջի ծայրը ն ունին, արմատական ժամանակներուն՝ այսինքն կասարեալին, հրամայականին և անցեալ ընդունելութեան մէջ նախորդ օրինակներէն կը տարբերին, այսպէս.

Կասարեալ

Մտայ, մտար, մտաւ, մտանք, մտաք, մտան.
Հագայ, հագար, հագաւ, հագանք, հագաք, հագան.
Գողցայ, գողցար, գողցաւ, գողցանք, գողցաք, գողցան:

Հրամայական

Մտի՛ր, մտնե՛նք, մտէ՛ք.
Հագի՛ր, հագնի՛նք, հագէ՛ք.
Գողցի՛ր, գողնա՛նք, գողցէ՛ք:

Անցեալ ընդունելութիւն

Մտած, հագած, գողցած:

Ասոնց կը հետեւին սկսիլ, պրծիլ, փրքիլ, նստիլ. միայն հրամայականի մէջ սկսե՛, պրծե՛, փրքե՛, նստե՛ կ'ըլլան:

87. Նոյնպէս յիշ վերջաւորող բայերէն շատը ասոնց կը հետեւին՝ կատարեալին, հրամայականին և անցեալ ընդունելութեան մէջ կորսնցնելով չ գիրը:

Ինչպէս. Փախչիլ՝ փախայ, փախի՛ր, փախե՛ք, փախած:

88. Բառնալ, դառնալ և ասոնցմէ կազմուած բայեր այս կանոնին ենթակայ են, միայն թէ ուն գիրը ընդ ընդ կը փոխեն արմատական ժամանակներուն մէջ:

Օրինակ — Դարձայ, դարձի՛ր, դարձած:

ՀՐԱՀԱՆԳ 68. — Խոնարհեցէ՛ք:

1. Տեսնել, մտնել, իջնել, գտնել,
Հասնիլ, հագնիլ, մեռնիլ, անցնիլ, բուսնիլ,
Գողնալ, գիտնալ, կենալ, ունենալ:
2. Փախչիլ, թռչիլ, դպչիլ, փլչիլ, կպչիլ:
3. Բառնալ, դառնալ, ամբառնալ, վերադառնալ:

89. Յրնէր վերջաւորող բայեր՝ ինչպէս ցուցնել, հասցնել, եւայլն կը վերջաւորին այսպէս

կասարեալ. Յուցի, ցուցիր, ցուց, ցուցիմք, ցուցիք, ցուցին. Հրամայական. Յուր, ցնենք, ցուցեմք. Անցեալ ընդ. Յուցած:

90. Խածնել, թփնել, պագնել, առնել, ըսել, բերել, ընել, դնել, տանիլ, լալ և տալ բայերն արմատական ժամանակներու մէջ այլ և այլ զարտուղութիւններ ունին:

Ծանօթ. — Դասատուն այս բայերը խոնարհել կուտայ եւ կը ցուցնէ զարտուղութիւնները:

91. Միավանկ բայեր խոնարհման մէջ կու մասնիկը կ'առնեն և ոչ կը: Ինչպէս՝ կու լամ, կու տայի:

92. Չայնաւորով սկսող բայերէ առաջ կը մասնիկն ը գիրը կը կորսնցնէ և ապաթարց կ'առնէ: Ինչպէս՝ կ'առնեմ, կ'երգես, կ'ուզէ, կ'օրհնենք, եւայլն:

Դիտելիք — Դիտեմ, կրնամ, ունիմ, կամ, եմ բայերը մասնիկ չեն առներ՝ պակասաւոր ըլլալուն:

ԱՆԿԱՆՈՆ ԲԱՅԵՐ

93. Անկանոն են այն բայերն որոնց արմատը բոլորովին կը փոխուի խոնարհման մէջ (կանոն 79):

94. Անկանոն են Ուտել, երթալ, գալ, ըլլալ:

Ծանօթ. — Դասատուն ասոնց խոնարհման ձեւը կը գրէ տախտակին վրայ եւ աշակերտներն իրենց տետրակին մէջ օրինակելով կը սորվին:

Դիտելիք — Ում վերջաւորող մէկ երկու բայեր ալ կան, որ Ա. լծորդութեան կը հետեւին քիչ զարտուղութեամբ:

ՀՐԱՀԱՆԳ 69. Արմատ ժամանակները գրեցեմք:

1. Խաղցընել, լուսցընել, մեռցընել, կպցընել, հասկցընել,
2. Խածնել, թքնել, պագնել, առնել, ըսել, բերել, բնել, գնել, տանիլ, լալ, տալ:
3. Ուտել, երթալ, գալ, ըլլալ, թողել:

ՀՐԱՀԱՆԳ 70. — Իբր մէկ բայ խոնարհեցեմք:

Մեծցընել, թքնել, խառնել, ուտել, ուզել, ընել:

ԲԱՅԵՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿԸ

95. Բայերը գլխաւորաբար չորս տեսակ են. Էական, Ներգործական, Կրաւորական, Չեզոք:

96. Ներգործական բայերը կը ցուցնեն թէ բային տէրը կ'ազդէ ուրիշի մը վրայ:

Օրինակ — Արեւը կը շուշաւորէ երկիրը:

97. Կրաւորական բայը, ներգործականին հակառակն ըլլալով, կը ցուցնէ թէ ենթական ուրիշէն բան մը կը կրէ, կ'ազդուի:

Օրինակ — Աշխարհ կը շուշաւորուի արեւէն:

Դիտելիք — Կրաւորական բայերը կը չինուին ներգործականէն՝ ծայրը ուիլ կամ աջուիլ ձեւին փոխելով:

98. Չեզոք են այն բայեր որոնց գործողութիւնն ենթակային վրայ կը մնայ և չ'անցնիր, չ'ներգործուի ուրիշի:

Ծովը կը փրփրի: Ջուրը կը վազէ: Ձիւն կը վրնջէ:

Դիտելիք — Չեզոք բայեր ցրնել մասնիկով ներգործական բայ կ'ըլլան: Օրինակ. Մեծնալ — մեծցընել, փչնալ — փչցընել:

99. Կան չեզոք բայեր որ միայն եղակի Դ. դէմքով կը գործածուին. ասոնք կը կոչուին Միադէմ:

Կ'անձրեւէ, կը ձիւնէ, կ'որոտայ, կը շուշաւայ, մթնեց:

100. Երբ ներգործական բայը ցուցնէ թէ տէր բային գործողութիւնը ուրիշի մը կատարել կուտայ, կը կոչուի Անցողական:

Օրինակ — Ես պիտի կարդացնեմ այս գիրքը (ուրիշի մը):

Դիտելիք — Անցողական բայը կը կազմուի ներգործականին կցելով ցրնել մասնիկը կամ տալ բայը:

ՀՐԱՀԱՆԳ 71. — Ներգործական բայերը կրաւորական ըրէք եւ փոխադարձաբար:

Խզել, ծածկել, հնձուիլ, հրամայուիլ, որոշել, կարգալ, խաղալ, լուսցուիլ, նեղուիլ, փռել, քաշուիլ, հոգալ, քաղուիլ, սուլել, պարարուիլ, փակել, պրկել, գրկուիլ, թողել:

ԲԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԿԱՆ ՁԵՒԸ

101. Բայը հարցական կ'ըլլայ, երբ վերջին ձայնաւորն երկար հնչուի: Գրութեան մէջ նոյն ձայնաւորին վրայ կը դրուի պարոյկ (°):

Կրնա՞մ, կը տարակուսի՞մ, պիտի աշխատի՞ն:

ՀՐԱՀԱՆԳ 32. — Սա խօսքերը հարցական ըլլէ:

Ձիւն կուգայ. — Ճերմկեղէնները չփռեցիր. — Անկէ ալ կը վախնաս. — Դեղ պիտի խմես. — Ոսքերը մտիկ կ'ընես. — Միայն հացով կ'ապրի մարդս. — Ձեր շունը հաւատարիմ է. — Ուտել կ'ուզէիք. — Միշտ կը վարձատրես աշխատասէրները. — Կարելի է որ դասը չգիտնայ. — Մեռելներն յարութիւն պիտի առնեն. — Կեանքը գերեզմանով չի վերջանար. — Յիսուս խաչին վրայ մեռաւ. — Մարդուս կեանքն անվերջ բաղձանքներու շղթայ մ'է:

ՀՐԱՀԱՆԳ 33. — Սա խօսքերուն մէջ ո՞ր բառերը բայ են եւ ի՞նչ տեսակ բայ են:

Վարժապետը խրատեց իր աշակերտները. — Արեւը ծագեցաւ. — Հագուստ կարել կու տամ. — Գրիչդ ո՞վ կ'որոնեց. — Անդին գնա. — Ուսկի՞ց առիր այս ոսկին. — Ճամբան գտայ. — Յիսուս խաչուեցաւ Հրէաներէն. — Մանկիկը ժըպտեցաւ. — Ինչո՞ւ խօսիլ կու տաք. — Յաւերս մոռցուցիր. — Որո՞ւ գողցընել տուիր գիրքդ. — Երկինքը կ'որոտայ. — Որչափ շուտ մթնեց. — Աս հացը մէկեր է, չ'ուտուիր. — Դուռը կըպուցեցաւ. — Ղազարոս մեռաւ եւ Քրիստոս զայն Դուռը կըպուցեցաւ. — Ղազարոս մեռաւ եւ Քրիստոս զայն կենդանացուց չորս օր վերջը. — Տղա՛ք, շուտ հագուեցէք, գրքերնիդ առէք, դպրոց վաղեցէք. — Ամպերը կը գոռան:

ՀՐԱՀԱՆԳ 34. — Հետեւեալ բառերն իբրեւ ենթակայ գործածեցէք մէյմէկ նախադասութեան մէջ:

Ես, Դուն, ան, դպրոցը, մեր հայրը, հաւերը, իմ դասս, վարժուհին, զմրուխտը, կաղամարս:

ԲԱՅԻՆ ԺԵՏԱԿԱՆ ՁԵՒԸ

102. Բայը ժխտական կամ բացասական կ'ըլլայ յէ մի՞ մակբայներով որոնք կը դրուին բայէն առաջ:

103. Սահմանական ներկան ու անկասարը բացասական կ'ըլլան եւմ եւ էի բայերով եւ գլխաւոր բային աներեւոյթով, որուն յ գիծը կը փոխուի ռի (¹):

Սահմ. ներկայ. Ձեմ սիրեւ, չես սիրեւ, չի սիրեւ.
Ձեմք սիրեւ, չեք սիրեւ, չեն սիրեւ.

Սահմ. անկասար. Ձեի սիրեւ, չեիր սիրեւ, չէր սիրեւ.
Ձեիմք սիրեւ, չեիք սիրեւ, չեիմք սիրեւ.

104. Մի՞ արգելականը միայն հրամայական եղակի եւ յօքնակի Բ. դէմքերուն հետ կը գործածուի:

Օրինակ — Մի՛ սիրեւ, մի՛ սիրեմք, մի խօսի՛ր, մի խօսիմք, մի՛ կարդար, մի՛ կարդամք:

ՀՐԱՀԱՆԳ 35. — Սա բայերը խոնարհեցէք դէմ առ դէմ հաստատական եւ ժխտական:

Քաղել, դանդաղիլ, մոռնալ, թողել:

ՀՐԱՀԱՆԳ 36. — Հետեւեալ խօսքերը ժխտական ըլլէ:

Ո՞վ կը տեսնէ զիս. — Յովսէփ կը լսէ քու ձայնդ. — Շուտ կ'ուտես. — Այսօր զուարթ կը տեսնեմ զձեզ. — Ուղացէք շարունակ. — Դասատուն զձեզ կանչեց. — Շուտ ըրէ. — Ասեղով փայտ կը կտրեն. — Փորձանքէ ազատեցանք. — Ո՞վ է կերեր. — Ես ըրի. — Ծովը կը փրփրի. — Մերթ կ'որոտաս, մերթ կ'ամպես, մերթ կը մթնես մռայլ, մերթ կը տեղաս անձրեւ. — Բժիշկը հիմա կուգայ. — Տա՛ր զմեզ փորձութեան. — Կ'ուտեմ, կ'աշխատիմ, կ'աղայ, կը խնդրենք, կը թողուք, կը դրուին, կ'երթայի:

(¹) Ունիմ եւ կամ բայերուն ժխտականը կ'ըլլայ չունիմ, չունիս, չունի, եւայլն. չի կամ, չի կաս, չի կայ, եւայլն:

Բային եւ ենթակային համաձայնութիւնը

105. Բայը թիւով ու դէմքով պէտք է համաձայնի ենթակային հետ:

Օրինակ — Դուն կը կարդաս: Աստղերը կը փայլին:

Կը կարդաս եզակի Բ. դէմք է, որովհետեւ Դուն ենթական եզակի Բ. դէմք է: Կը փայլին յօքնակի Գ. դէմք է, վասն զի աստղերը ենթական յօքնակի Գ. դէմք է:

ՀՐԱՀԱՆԳ 33. — Տե՛ր քային ու քայը յոքնակի քէք:

Սպասուհին կը վառէ ճրագը. — Դաստիարակը կը կրթէ մանուկը. — Տղան պիտի սերտէ դասը. — Շեփորը կը հրաւիրէ զինւորը. — Քոյրդ կ'աւել եւ կը մաքրէ անենական ու սանդուխը. — Վաճառականը ծախեց իր գոյքը եւ մեկնեցաւ. — Եզը կը վարէ արտը. — Քահանան պատարագ կ'ընէ, իսկ վարդապետը քարոզ կ'ուտայ. — Պահապանը թող հանգչի, չունը կը հսկէ. — Զինւորը խոյս տուաւ. — Անձրեւ կը տեղայ եւ փողոցը ջրով կը լեցուի. — Հիւսնը տախտակ կը կտրէ. — Վարդը այլ եւ այլ գոյներով կ'ընայ բլլալ:

ՀՐԱՀԱՆԳ 68. — Եզակիի քէք ենթակայ, քայ եւ խնդիր:

Գործաւորները կը սրէին իրենց գործիքները. — Սպասաւորները կը բանային պատուհանները. — Ազադաղները պիտի խօսին. — Օտարականներն այցելեցին քաղաքները. — Նաւաստիները պարզեցին առաքատները. — Գողերը կողոպտեցին տուները, բայց ոստիկանները վրայ հասան եւ ձերբակալեցին զիրենք. — Ուղեցոյցներ կ'առաջնորդէին ուղեւորներուն. — Ուղտերն անապատի նաւերն են. — Բանւորներ ջրհորները փորեցին. — Զաղացականները ցորեն կը գնեն, կ'աղան ու կը ծախեն. — Այգեպաններ կը կթեն այգիներն ու գինի կը շինեն. — Մենք համեմեցինք աղցանները. — Պայտարները կը լուսնեն ձիերը:

106. Երկու եզակի կ'արժեն մէկ յոքնակի. — Բայ մը որ ունի քանի մը եզակի ենթակայ, յօքնակի կը դրուի:

107. Եթէ ենթակաները երրորդ դէմքի անուն կամ դերանուն են, բայը կը դրուի յօքնակի Գ. դէմք: Ինչպէս. Հայր եւ որդի կ'աշխատին: Քու հայրդ ու իմ եղբայրս պիտի գան:

108. Եթէ ենթակաները զանազան դէմքերով են, բայը կը դրուի յօքնակի և կ'առնէ նախապատիւ դէմքը: Ա. Դէմքը երկրորդէն նախապատիւ է, երկրորդն ալ երրորդէն, ինչպէս. Դուք ու ես կ'երթանք այգի: Դուք ու իմ եղբայրս կ'ընենք կարդալ:

ՀՐԱՀԱՆԳ 39. — Փակագումար բայերը սահմ. ներկայ դրէք եւ համաձայնեցուցէք ենթակային:

Պետրոս ու Նշան (խաղալ): — Այծն ու ոչխարը (ուտել) խոտ. — Արդարութիւն ու խաղաղութիւն (իշխել) երկրի վրայ: — Զին ու էջը (տանիլ) մեր բեռները: — Ծիծառն ու սոխակը (երգել) ծառերուն մէջ. — Վարդն ու մանուշակը անուշ (բուրել): — Գեղացին ու քաղաքացին (դիմել) վաճառանոցը: — Հացն ու միսը (սնուցանել) զմեզ. — Թնդանօթն ու հրացանը (սպաննել) մարդերը:

ՀՐԱՀԱՆԳ 80. — Բայերն ապառնի քէք եւ ենթակային համաձայնեցուցէք:

Եղբայրս ու ես (պաշտպանել) զձեզ. — Դուն ու Պօզոս (հերկել) այս դաշտը. — Ընկերներս ու ես (լողալ) լիճին մէջ: — Այս աղջիկն ու դուն (փետտել) հաւերը. — Ան ու ես (գալ) ձեր տունը. — Եղբայրդ ու դուն հեռաւոր երկիր (ճամբորդել): — Դուն ու ես (չինել) տուն մը. — Հրանտ ու ես այգի (երթալ): — Դուն, Մարկոս ու փոքրիկ Սեպուհ (խաղալ) պարտէզին մէջ:

109. Նախադասութիւն կը կոչուի խօսք մը որուն մէջ կայ էական բայ, Տէր բայի և Ստորոգելի:

Ինչպէս. Հացն ու միսը ուտելիք են: Օղը զով է:

110. Շատ անգամ ստորոգելին էական բային հետ միացած կ'ըլլայ: Ինչպէս. Տղան կը կարդայ իր դասը:

Կը կարդայ բայը կը պարունակէ ստորոգելի մը՝ կարդացող եւ էական բայ մը՝ է:

Գիտելիք — Այս տեսակ բայեր կը կոչուին ածական բայ:

111. Խօսքի մը մէջ այնքան նախադասութիւն կայ որքան դիմադրող բայ կայ:

Գիտելիք — Բային աներեւոյթէն եւ ընդունելութիւններէն զատ, միւս բոլոր եղանակները դիմադրող են:

ՀՐԱՀԱՆԳ Տ1. — Գտէք հետեւեալ հասուածքին մէջ նախադասութեան զանազան մասերը (1), (ենթակայ, բայ, ստորոգելի, խնդիր):

Հրաշալի բոյսեր են ծաղիկները որ գարունը կը ծաղկին գոյնզգոյն եւ անուշ բուրումներ ունին: Պարտէզներու մէջ կը մշակուին վարդը, շահպրակը, շահոքրամը, մանիշակը, յակինթը եւ յասմիկը: Մարգերու մէջ կը բուսնին զատկի ծաղիկը, չուշանը, առուոյտը, եւայլն:

Ծաղիկներէն ետք կուգան պտուղները: Տեսակ տեսակ պտուղներ կան. կոշտաւոր կ'ըսուին այն պտուղները որ մսոտ ու ջրոտ են. բայց մէջն ունին կոշտ մը, ինչպէս են դեղձը, ծիրանը, սալորը, կեռասը: Թիւնաւոր պտուղներն ալ ջրոտ ու մսոտ են, բայց ներքին կողմն ունին հատիկներ կամ քիւններ, ինչպէս են խնձորը, տանձը, զդարը, եւայլն: Հասաւոր կ'ըսուին այն պտուղներն որոնք կազուղ ու կլոր են եւ ունին շատ մանր հասիկներ, ինչպէս են խաղողը, նարինջն ու եւակը: Փեճեկաւոր են նուշը, ընկոյզը, կաղինը, չափանակը:

(1) Դիւրութեան համար նախ քիւերով զատեցէք նախադասութիւններն իրենց վերաբերեալ մասերով, յետոյ պատշաճ հարցումներով գտէք մէն մի բառի պաշտօնը:

112. Ընդունելութիւն կը կոչուին այն բառերը որոնք թէ՛ ածականի և թէ՛ բայի դեր (դերբայ) կը կատարեն:

Ա. Բայի պաշտօն կը կատարեն երբ գործ կը ցուցնեն եւ այն ատեն դիմադրող բայի հետ կը գտնուին ընդհանրապէս:

Օրինակ — Սիրող եմ, տեսած ես կամ տեսեր ես, լսելու է:

Բ. Ածականի դեր կը կատարեն երբ վիճակ կամ որպիսութիւն կը ցուցնեն եւ պարզապէս իբր ածական դրուած են գոյականի մը քով:

Օրինակ — Սիրող մարդ, տեսած գործ, լսելիք ձայն, գրեղն թուղթ, ցանկալի բարեկամ, ուսեալ կիւն, եւայլն:

113. Երեք տեսակ ընդունելութիւն կայ:

1. Ներկայ ընդունելութիւն որ կը վերջաւորի ող:
2. Անցեալ՝ որ կը վերջաւորի ած, եր:
3. Ապառնի՝ որ կը յանգի շու, յի, յիք:

ՀՐԱՀԱՆԳ Տ2. — Որոշեցէք ընդունելութիւնները:

Եկող տղան բարեկամս է: — Աստուած ներող եւ արգահատող է: — Այս կինը հագուստ կարող է: — Հասունեցած պտուղները կ'ուտուին: — Պարտէզին պտուղները հասունցած ըլլալու են: — Ուսեալ կիները յարգելի են: — Իրիկուան քանի՞ ժամ մնացած է: — Մնացած ցորենն աղքատներուն բաժնեց: — Հինցած կօշիկներդ նետէ: — Լաթերս շատ հինցած են: — Մեռած մարդը տեսայ: — Ե՞րբ մեռած է հաւդ: — Խմելու ջուր չի կայ: — Ի՞նչ է ընելիքդ:

ՀՐԱՀԱՆԳ Տ3. — Որոշեցէք սա դերբայները:

Հնձող, գրուած, անցած, ուտելիք, հրաժարեր, ամբաստանող, լսելու:

Գ Լ Ո Ւ Թ Է.

Մ Ա Կ Բ Ա Յ

114. Մակբայը անփոփոխ բառ մ'է որ կը ճշդէ բայի մը, ածականի մը կամ ուրիշ մակբայի մը իմաստը:

Օրինակ — Քիչ խօսիչ, շատ աղուոր դեմք, աւելի կանուխ կ'արթննաւ:

Քիչ մակբայը կը ճշդէ խօսիչ բային իմաստը, շատ մակբայը կը ճշդէ աղուոր ածականին իմաստը: Եւ աւելի մակբայը կը ճշդէ կանուխ մակբային իմաստը:

115. Գլխաւոր մակբայներն են.

1. Ժամանակական. — Հիմա, երբ, կանուխ, ուշ:
2. Տեղական. — Հոս, հոն, վեր, վար, մէջ, ներս:
3. Քանակական. — Շատ, քիչ, աւելի, միայն, ա'լ:
4. Հաստատական. — Այո', հարկաւ, իրաւ, ճիշդ:
5. Ժխտական. — Ոչ, չ, մի', երբեք, բնաւ:
6. Հարցական. — Ի՞նչպէս, ե՞րբ, ինչո՞ւ, ո՞ւր, ուսկի՞ց:
7. Տարակուսական. — Գուցէ, արդեօք, միթէ:
8. Եղանակական. — Շուտ, կամաց, աղէկ, գէշ, լաւ:
9. Ցուցական. — Ահա, ահաւասիկ, աւասիկ:

ՀՐԱՀԱՆԳ 84. — Որո՞նք են մակբայ եւ ո՞ր բայերուն կը վերաբերին:

Ի՞նչպէս իմացար այս գաղտնիքը: — Կամաւ անձնատուր եղան: — Իսպառ մինակ մնացի: — Դեռ կը տնտնա՞ս: — Երկու տարի միասին ապրեցանք: — Մերթ զուարթ է մերթ տխուր: — Երբեմն տկարութիւն կը զգամ: — Երբ դուն եկար, արդէն լինցած էր հանդէսը: — Շատ կանուխ է: — Նախ խորհէ՛ եւ ապա խօսէ: — Հսածիդ վրայ ետքը պիտի գլջաս անշուշտ: — Ի՞նչու տխուր ես: — Ժամը քանի՞ն է արդեօք: — Հո՞ս եկուր:

Գ Լ Ո Ւ Թ Ը.

Ն Ա Խ Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

116. Նախադրութիւնը անփոփոխ բառ մ'է որ գոյականին կամ գերանունին կցուելով՝ կը ցուցնէ ուրիշ բառի մը հետ նոյնին առնչութիւնը:

Օրինակ — Ծառին վրայ եղաւ: Ինծի հետ եկուր:

117. Նախադրութիւն ունեցող բառը կը կոչուի նախադրութեան խնդիր:

Ինչպէս, վերի օրինակին մէջ, ծառին եւ ինծի բառերը:

118. Նախադրութիւններէ ոմանք իրենց խնդրէն առաջ կը գրուին, ոմանք ալ՝ վերջը:

119. Գլխաւոր նախադրութիւններն են.

Մեջ, տակ, վրայ, ներս, դուրս, քով, մօտ, առաջ, առջեւ, ետք, ետեւ, համար, հետ, չափ, պէս, զատ, եւայլն:

Գիտելիք — Քանի մը նախադրութիւններ կրնան հորովուիլ եւ յօդ առնել, ինչպէս. Բոլիս, քովիս, քովես. ներսովս, մօտեղ, վրան:

120. Վերոյիշեալներէն ոմանք կրնան ըլլալ թէ՛ մակբայ եւ թէ՛ նախդիր:

1. Մակբայ են, երբ բայի մը քով են.
2. Նախդիր են, երբ գոյականի կամ գերանունի քով են:

ՀՐԱՀԱՆԳ 85. — Որո՞նք են նախադրութիւններն եւ անոնց խնդիրները:

Այս մարդն իբրեւ զր լարտիչ պիտի պատժուի: — Զայնդ մինչեւ ինծի հասաւ: — Ուղեւորները լեռն ի վեր մագլցեցան: — Զմուռն ի բուն ձիւնեց: — Պարիսպին վրայէն իջան: — Զքեզ տեսնելէ վերջ անոր հանդիպեցայ: — Որսորդներուն հետ ճամբայ ելանք: — Մեզմէ հեռու պիտի ըլլաս: — Լերան անդիի կողմը կը բնակին: — Դատաւորին առջեւ ելաւ: — Յովսէփ դէպի իր եղբայրները վազեց: — Իբրեւ թշնամիէ կը զգուշանամ: — Ես ալ ձեզի չափ գիտեմ: — Ընկերովս համար է: — Ծիծեռնակը կ'երգէ ծառին վրայ: — Եղբօրը հետ կը խօսէր:

ՓԼՈՒԹ Թ.

ՇԱՂԿԱՊ

121 Շաղկապը անփոփոխ բառ մ'է որ իրարու
կը կապէ միեւնոյն տեսակէ բառեր կամ նախադասու-
թիւններ:

Օրինակ — Զին ՈՒ էշը օգտակար կենդանիներ են.
Աշխատութիւնը դառն է կը բռնի, ԲԱՅՑ իր պտուղը փայլցր է:

122. Գլխաւոր շաղկապներն են:

Եւ, ու, բայց, այլ, քե, եք, ապա, ալ, այլեւ, քե
որ, քեպէս, քեւ, ինչպէս, զի, վասնզի, քանզի, որովհե-
տեւ, երբ, կամ, մինչ, մինչդեռ, իսկ, որ, մասնաւանդ, նա-
եւ, ոչ քե, ոչ միայն, քան քե, անգամ, նոյն իսկ, արդ,
ուստի, ուրեմն, հասա, ապա քե ոչ, թող քե, բայց քե,
իբր քե, գրեթե, այսինքն, գոնե, գեթ, զոր օրինակ, եւլն:

ՀՐԱՆԱԳ 86. Ստորագծեցէ՛ք շաղկապները:

Պետրոս եւ Յովնաննէս կ'երթային: — Խնդրէ՛ իրաւ-
ունքդ, բայց ճանչցիր նաեւ պարտքերդ: — Ո՛րչափ կ'ու-
զէի որ հայրս տեսնէ: — Նամակն հասա՞ւ թէ՛ չհասաւ: —
Եղբայրդ կամ քոյրդ պէտք է հոս գայ: — Աստուած Սո-
գոմ Գոհոր քաղաքներն այրեց, վասն զի անոնց բնակիչներն
անզգամ էին, բայց միայն Ղովոտ ազատեցաւ: — Եթէ ու-
զես, կրնաս զիս փրկել: — Եղբայրս տունն է, իսկ քոյրս՝
ոչ: — Եթէ ուզես՝ քեզի ալ կուտամ:

ՀՐԱՆԱԳ 87. — Զանազանեցէ՛ք մակբայներն ու նա-
խադրութիւնները:

Սպասէ՛, մինչեւ որ գամ: — Մինչեւ մահը հաւատարիմ
մնաց: — Հակառակ իմ կամքիս մեկնեցար եղբորդ հետ:
— Ի՞նչու հակառակ կը խօսիք: — Օրինաց համաձայն գոր-
ծէ: — Համամիտ եւ համաձայն պիտի վարուիք: — Ծառին
վրայ թառեցաւ: — Զինուորները վրայ հասան եւ ձերբա-
կալեցին յանցաւորը: — Իմ ետեւէս կուգայ: — Հագուելէ
ետեւ դուրս ելաւ: — Ինծի հետ կուգաս:

ՓԼՈՒԹ Ժ.

ՄԻՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

123. Միջարկութիւն կամ Զայնարկութիւն կը կոչ-
ուի այն բառը որ կը բացատրէ մեր հոգիին կիրքը կամ
յուզմունքը, ինչպէս՝ զարմանք, ցաւ, բարկութիւն, ու-
րախութիւն, արհամարհանք, երկիւղ, զգուսնք, եւլն:

124. Գլխաւոր միջարկութիւններն են:

1. Զարմանք յայտնող — ո՛հ, զարմանք:
2. Ուրախութիւն » — ո՛հ, ա՛հ:
3. Ցաւ, գուժ, զղջում յայտնող — վա՛ն, ախաւս, ա-
ւա՛ղ, մե՛ղք, բարե՛ք, մեղա՛յ:
4. Անէծք յայտնող — վա՛յ, անե՛ծք:
5. Բաղձանք » — երանի՛ քե, ո՛ւր եր քե, իցի՛ւ քե,
6. Խրախոյս » — օ՛ն, հապա՛, ադե՛, ապրի՛ս, կեց-
ցի՛, ազնի՛ւ, հա՛:
7. Զղուանք յայտնող — ո՛հ, զարշէլի՛, պի՛ղծ, ե՛հ:
8. Բարկութիւն, թշնամանք յայտնող — ա՛յ, հա՛յ:
9. Արհամարհանք յայտնող — վա՛շ, քե՛հ:
10. Վրէժխնդրութիւն » — վա՛հ, օ՛ն,
11. Մերժում, սոսկում » — օ՛ն անոր, քա՛ւ շիցի:
12. Կանչելու համար — ո՛, ո՛վ, ա՛յ, հե՛:
13. Գովելու » — ազնի՛ւ, կեցցե՛ս, քա՛ջ է:
14. Ողջունելու » — բարե՛ւ, ողջո՛յն:

ՀՐԱՆԱԳ 88. — Որոշեցէ՛ք միջարկութիւնները:

Ա՛հ, ի՞նչ գեղեցիկ է արեւը: — Ո՛հ, սիրելիս, կը ցա-
ւիմ վրադ: — Մե՛ղք որ չկրցայ տեսնել: — Վա՛յ անօրէն, ինչ-
պէս յաղճնեցար: — Ո՛հ մի խօսքեր կարեւոր սիրտս: — Ո՛վ
տէր, մի՛ մերժեր խնդիրքս: — Երանի՛ համբերողներուն,
վասնզի անոնք պիտի ժառանգեն երկիրքը: — Ապրի՛ս, որդ-
եա՛կ իմ: — Հա՛յ չարածճի: — Աւա՛ղ փառացս անցաւորի:

Կ Է Տ Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Կէտադրութեան նշանները կը գործածուին գրութեան իմաստն աւելի լաւ բացատրելու համար. անոնցմէ կը հասկցուի թէ կարգալու տեսն ո՞ր տեղ, ո՞ր բառերէ վերջ կանգ առնելու, կամ ո՞ր տեղ շեշտելու է, եւ այլն: Կէտադրութեան նշաններն են.

1. Ստորակէս (,) որ կը դրուի միեւնոյն տեսակէ՞ց եզոյ բառերը՝ եւ խօսքին միջանկեալ մասերը զատելու համար. Օրինակ. — Զուարթութիւնը, հիւսիսները եւ պարզութիւնը տալ հասակին առաքինութիւններն են:

2. Միջակէս (·) կը դրուի խօսքի մը գլխաւոր նախադասութիւնները իրարմէ զատելու համար:

Օրինակ. — Վազեն օգուէ՞լունի. պէտք ժամանակին ծամբայ՝ ելլել:

3. Բուք (^) որ կը դրուի բառի մը վերջը՝ ու պէս զի հասկցուի թէ յաջորդ բառին չի վերաբերիր. նաեւ զեղջուած բառի մը տեղ:

Օրինակ. — Ով որ բարիք կ'ընէ՝ ապերախութիւն կը գտնէ. Կալինն ծառ է, իսկ կաղինը՝ պտուղ:

4. Վերջակէս () որ կը դրուի ամբողջ եւ լրացած խօսքի մը վերջը:

Օրինակ. — Բնաւ տուէ չեմ խօսիր:

5. Շեշտ (') որ կը դրուի հրամայական եւ կոչական բառերու վրայ:

Օրինակ. — Միհրան, եկո՛ւր իմ քովս. Մի՛ հեռանաւ:

6. Պարոյկ (°) որ կը դրուի հարցական բառերու վրայ:

Օրինակ. — Քանի՞ ժամ աշխատեցաւ: Ո՞վ եկաւ, եւ այլն:

7. Երկար (^) որ կը դրուի կիրք յայտնող բառերու վրայ:

Օրինակ. — Մե՛ղք, չիրցայ զինքը տեսնել:

8. Կախման գէտ (. . .) որ կը դրուի կիսկաւար խօսքի մէջ վերջը:

Օրինակ. — Զեմ սիրեւ զքեզ, բանի որ . . . :

9. Քիծ (—) որ կը դրուի դէմ առ դէմ գրուցուած խօսքերու մէջ:

Օրինակ. — «Ո՞վ ես դուն. — Քու սիրական որդիդ եմ»:

10. Զակերտ (« ») որ ուրիշէ մը յառաջ բերուած խօսքին սկիզբն ու վերջը կը դրուի:

Օրինակ. — «Շատ աշխատելու ես» ըսաւ վարժապետը:

11. Փակագիծ () որ կը դրուի խօսքի մը մէջ իրեւ մեկնութիւն դրուած աւելորդ բառերը զատելու համար:

Օրինակ. — Երբ տեսնեմ Սեւուկը (այս էր իրենց սիրական կովին անունը) անոր քով եկան եւ կը համբուրէին զայն:

12. Ապաքաց (') որ կը ծածկուած ձայնաւոր գրին տեղ կը դրուի:

Օրինակ. — Մէլ մ'ալ չեմ ընէր. Ա՛ս ալ կ'անցնի:

13. Ենթադրուած (-) որ տողադարձի նշանն է եւ կը դրուի տողին վերջը կէս մնացած բառին ծայրը՝ քիչ վարով:

Օրինակ. — Խա. խաչե. խաչելու. խաչելու:

2013 2576

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0060634

